

PAPER DETAILS

TITLE: Din Egitimi Akademisyenlerinin Ilahiyat Fakültelerindeki Pedagojik Formasyon Egitimi
Üzerine Görüşleri

AUTHORS: Senanur Kanat, Sümeyye Can, Ipek Hasancik, Umut Kaya

PAGES: 182-207

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4322407>

Başvuru: 29.10.2024

Kabul: 30.12.2024

OnlineFirst: 31.12.2024

DOI: 10.37344/talim.2024.61

Copyright @ 2024 • ÖNDER

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/talim>

e-ISSN: 2630-5887

Aralık 2024 • 8(2) • 182-207

Din Eğitimi Akademisyenlerinin İlahiyat Fakültelerindeki Pedagojik Formasyon Eğitimi Üzerine Görüşleri

Senanur Kanat¹, Sümeyye Can², İpek Hasancık³, Umut Kaya⁴

Öz

Bu çalışmanın amacı, ilahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitiminin, bu eğitimi veren din eğitimi akademisyenleri gözüyle değerlendirilmesidir. Araştırma verileri, görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Görüşme esnasında açık uçlu altı sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan öğretim üyeleri oluşturmaktadır. Çalışma grubunda adı geçen üniversitelerde pedagojik formasyon eğitiminde görev alan ve araştırmaya gönüllü olarak katılan sekiz akademisyen bulunmaktadır. Araştırma, din eğitimi akademisyenlerinin ilahiyattaki pedagojik formasyon eğitimine dair bakış açıları, öğrencilerin bu eğitime karşı tutumları, bu eğitimin kimler tarafından verilmesi gerektiği, eğitimin niteliğini artırmaya yönelik öneriler gibi hususları konu edinmektedir. İlahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitimi ile ilgili bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmakla beraber bu çalışma bizzat bu derslere giren din eğitimi akademisyenlerinin görüşlerini içermesi bakımından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Anahtar kelimeler

Din eğitimi, ilahiyat, öğretmen, öğretmen yetiştirme, pedagojik formasyon eğitimi.

The Views of Religious Education Academics on Pedagogical Formation Education in the Faculties of Theology

Abstract

The aim of this study is to evaluate the pedagogical formation education given in the faculties of theology from the perspective of religious education academicians who provide this education. The research data were collected by interview method. During the interview, a semi-structured interview form

¹ Sorumlu Yazar: Senanur Kanat, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: kanatsenanur1@gmail.com, ORCID 0009-0004-9276-0257

² Yazar: Sümeyye Can, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: Sumeyyecan2017@gmail.com, ORCID: 0009-0001-7805-9569

³ Yazar: İpek Hasancık, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi, E-Posta: ipek.hasancik@gmail.com, ORCID 0009-0004-7421-1369

⁴ Yazar: Doç.Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı, umutkaya58@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3237-8150

consisting of six open-ended questions was used. The population of the research consists of faculty members working in the Department of Religious Education at Marmara University Faculty of Theology, Istanbul University Faculty of Theology, Istanbul 29 Mayıs University Faculty of Theology and Istanbul Medeniyet University Faculty of Islamic Sciences. In the study group, there are eight academicians who are working in pedagogical formation education in the mentioned universities and participated in the research voluntarily. The evaluation study focuses on the perspectives of religious education academics on pedagogical formation education in theology, students' attitudes towards this education, who should provide this education, and suggestions for improving the quality of education. Although there have been various studies on pedagogical formation education given in the faculties of theology, this study differs from other studies in that it includes the views of religious education academicians who personally teach these courses.

Key words

Religious education, theology, teacher, teacher training, pedagogical formation education.

آراء أكاديمي التربية الدينية حول التعليم التنشئة التربوي في كليات اللاهوت

الملخص

الهدف من هذه الدراسة هو تقييم تعليم التنشئة التربوية المقدمة في كليات الإلهيات من وجهة نظر أكاديمي التربية الدينية التي تقدم هذا التعليم. تم جمع بيانات البحث بطريقة الآتية. خلال المقابلة، تم استخدام استمارة مقابلة شبه منظمة تتكون من ستة أسئلة مفتوحة. يتألف مجتمع البحث من أعضاء هيئة التدريس العاملين في قسم التربية الدينية في كلية الإلهيات بجامعة مرمرة، وكلية الإلهيات بجامعة إسطنبول، وكلية الإلهيات بجامعة إسطنبول 29 مايو، وكلية العلوم الإسلامية بجامعة المدينة إسطنبول. وضمت مجموعة الدراسة ثمانية أكاديميين يعملون في تعليم التكوين التربوي في الجامعات المذكورة وشاركوا في البحث طوعية. وتركز الدراسة التقييمية على وجهات نظر أكاديمي التربية الدينية حول تعليم التكوين التربوي في علم الإلهيات، ومواقف الطلاب تجاه هذا التعليم، ومن يجب أن يقدم هذا التعليم، واقتراحات لتحسين جودة التعليم. وعلى الرغم من وجود العديد من الدراسات حول تعليم التنشئة التربوية في كليات الإلهيات، إلا أن هذه الدراسة تختلف عن غيرها من الدراسات في أنها تتضمن وجهات نظر أكاديمي التربية الدينية الذين يقومون بتدريس هذه المقررات شخصيًا.

الكلمات المفتاحية

المعلم، تدريب المعلمين، علم الإلهيات، تعليم التنشئة التربوية، التعليم الديني

Giriş

Günümüzde her toplumda eğitim önemsenmekte ve bu toplumların eğitimi yetkin bir şekilde gerçekleştirmek için çabaladıkları görülmektedir. Eğitim; bireylerin bilgi, beceri ve değerler kazanmaları, aynı zamanda bu kazanılan değerlerin geliştirilmesi ve kullanılması sürecidir. Bunun yanı sıra eğitim; kişinin yaşadığı dünyayı tanımasını sağlayan ve kişiye hayatı anlamlandırma konusunda çeşitli seçenekler sunan bir rehberdir. Okul, eğitim sürecinde öğrenciye sosyal ve kültürel deneyimler kazandıran kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlik mesleğinin, bu kurumların gelişmesinde aktif rol aldığını söylemek mümkündür. Bundan dolayı öğretmenlik mesleği, toplumun geleceğine yön veren önemli bir meslek olarak kabul edilmektedir. Öğretmenler; ders materyalleri oluşturma, müfredattaki ders programına uyma gibi sorumluluklarının yanında öğrencinin ihtiyaçlarını anlamak ve onlarla sağlıklı iletişim kurabilmek gibi farklı sorumluluklar üstlenmektedir. Bu sorumlulukları öğrenciye etkili bir şekilde sunmak için öğretmenlerin gereken yeterliğe sahip olmaları gerekmektedir.

Öğretmenlik, geçmişte din adamı veya filozofların, kendi temel uğraşları yanında sürdürdükleri ikincil bir görevken zaman içerisinde öğretme işinin belirli bir hazırlığa sahip kişilerce yapılması

yaygınlaşmıştır. 19. yüzyıl itibariyle öğretmenler, öğretmenlik mesleğine hazırlayan özel kurumlarda yetiştirilmektedir.⁵ Türkiye’de de öğretmenlik 14 Haziran 1973 tarihinde yürürlüğe giren 1739 sayılı Temel Eğitim Kanunu’na göre, “Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği” olarak kabul edilmiştir. Öğretmen yeterliği ise, öğrencilere nitelikli bir eğitim ortamı sunmak için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumların bütünüdür. Öğretmen yetiştirme sürecinde bir öğretmenin ihtiyaç duyacağı iletişim becerilerini, kime, ne kadar ve nasıl eğitim yapması gerektiğini öğreten eğitimlerin verilmesi hedeflenmektedir. Öğretmenlik bilgi ve becerilerinin öğretmen adaylarına kazandırılmasının hedeflendiği bu eğitime “Pedagojik Formasyon Eğitimi” denilmektedir. Genel çerçevesiyle bu eğitim, öğretmen adaylarının mesleki yeterlik kazanmalarını, öğretmenlik mesleğine hazır hale gelmelerini ve nitelikli öğretmen olmalarını sağlamak amacıyla hazırlanmış bir eğitim programıdır.⁶

Türkiye’de ilahiyat fakültelerinin yüksek din eğitimi alanında kayda değer bir boşluğu doldurduğunu söylemek mümkündür. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’ndan sonra kurulan bu fakültelerin kuruluş amacı, yüksek diniyât mütehassısları (yüksek din uzmanları) yetiştirmek olmuştur.⁷ Tarihi süreçte ilahiyat fakültelerinin bu kuruluş amacı çeşitlenerek devam etmiştir. Zamanla ilahiyat fakülteleri, devlet bünyesinde dini değerlerin yaşatılması ve aktarılması, ahlaki ve yaşamsal faaliyetlerin sürdürülmesi ve din adamları ve öğretmenlerinin yetiştirilmesi gibi çeşitli görevler üstlenmiştir. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadarki süreçte ilahiyat fakülteleri, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla hem eğitim anlayışını hem de istihdam sahasını çeşitlendirerek geliştirmeye çalışmaktadır.

Bu istihdam alanlarından bir tanesi de öğretmenliktir. Hali hazırda ilahiyat fakültesi mezunları hem ilköğretim ve ortaöğretimde DKAB öğretmeni hem de imam hatip liselerine meslek dersi öğretmeni olarak görev alabilmektedir. İlahiyat fakültelerinde pedagojik formasyon eğitiminin tarihi seyrini bilmek hem bugünü daha iyi anlamak ve değerlendirmek için hem de bu eğitimlerin tarihi gelişimini gözlemlemek için bizlere önemli bir çerçeve sunacaktır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun öngördüğü şekilde, İstanbul Üniversitesi'ne bağlı bir ilahiyat fakültesi kurulmuştur. 1924 yılında açılan bu fakülte, yüksek din eğitimi alanındaki tek kurum olmuştur. Bu kurumda yüksek din eğitimi yapılmakla birlikte din eğitimi alanında öğretmen yetiştirecek başka bir kurum bulunmamasından ötürü öğretmen yetiştirme işlevini de doğal olarak üstlendiği söylenebilir. 1924 yılında açılıp 1933 yılına kadar hizmet veren ilahiyat fakültesinde din eğitimcisi olacak herhangi bir öğretim üyesine ve herhangi bir mesleki eğitim ya da pedagojik formasyon eğitime yer verilmemiştir.⁸ 1933'ten 1949 yılına kadar geçen sürede din eğitimi ve öğretimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında uzun süreli bir kesintiye uğramıştır.⁹ Uzun yıllar sonra, 1949 yılında Ankara Üniversitesi bünyesinde tekrar bir ilahiyat fakültesi açılmıştır. Fakülte ilk yıllarında öğretmen yetiştirme amacıyla açılmadığı için eğitim programında öğretmenliğe dair herhangi bir derse yer vermemiştir.¹⁰ Ancak, 1953-1954 eğitim-öğretim yılında program içerisinde 4. sınıflarda haftada 2 saat okutulmak üzere bir pedagoji dersinin konulduğu görülmektedir.¹¹

⁵ Ayla Oktay, “Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 3/3 (2013), 187-193.

⁶ Mevlüt Kaya - Bayramalı Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi” *Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi, Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları(Çalıştay)* (2010), 126.

⁷ Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Tevhid-i Tedrisat Kanunu), 430 (03 Mart 1340), Kanun No. 637, 229-230.

⁸ Mahmut Zengin, “Türkiye’de Din Eğitimi Alanına Öğretmen Yetiştirme: Prof. Dr. M. Şevki Aydın’ın Görüşleri Üzerine Bir İnceleme”, *Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın ve Din Eğitimi Bilimine Katkıları*, ed. Süleyman Akyürek (Kimlik Yayınları, 2022), 497.

⁹ Halis Ayhan, *Türkiye’de Din Eğitimi* (Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2014), 64.

¹⁰ Nurullah Altaş, *Din Eğitimi* (Ankara: Nobel, 2022), 378.

¹¹ Münir Koştaş, “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (1989), 128.

Türkiye’de din eğitimi alanına mütehasıs öğretmen yetiştirecek bir eğitim kurumunun eksikliği her ne kadar hissedilse ve dile getirilse de uzun yıllar boyunca bu eksikliği giderecek bir kurum kurulamamıştır. 1959 yılına gelindiğinde ise; bu önemli noktayı dolduracak ve din eğitimi alanında mütehasıs öğretmenler yetiştirecek İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü kurulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı’na doğrudan bağlı olarak kurulan bu enstitü, eğitim enstitülerinin din eğitimi alanındaki mukabili kabul edilmekteydi.¹² İlk defa İstanbul’da açılan ve daha sonraki yıllarda sayıları sekize ulaşan yüksek İslam enstitüleri; kuruluş amaçlarının din eğitimi verecek öğretmen ve din görevlileri yetiştirmek olduğunu ifade etmesine rağmen bu enstitülerin eğitim müfredatlarının, hedefledikleri amaçlara ulaştıracak şekilde planlanmadığı gözlemlenmiştir. Buna ek olarak uzun yıllar bu enstitülerde pedagojik formasyon okutacak yeterli öğretim elemanı bulunamamış ve öğretmen yetiştirmeyi hedefleyen bu enstitüler, öğrencilerine ancak 1972 yılından itibaren pedagojik formasyon dersleri ve öğretmenlik uygulaması eğitimi verebilmiştir.¹³ 1972 yılından itibaren enstitülerde ikinci sınıftan itibaren zorunlu olarak okutulan olan pedagojik formasyon dersleri şu şekildedir: “Eğitim Psikolojisi, Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi ve Öğretim Bilgisi.” Böylece, pedagoji derslerinin toplam saati haftada 10 saat olmuştur. Haftada 10 saat verilen pedagojik formasyon derslerinin diğer derslere oranı %7,8 olarak tespit edilmiştir.¹⁴ 1970’li yıllar, din eğitimi alanında yavaş yavaş bir kıpırdanmanın olduğuna, doğrudan din eğitimi ilgilendiren çalışmaların yapıldığına ve bu alanda ilk akademisyenlerin yetiştiğine tanık olunan yıllardır.¹⁵

Yüksek İslam enstitüleri, 1979-1980 öğretim yılında tekrar bir değişime giderek pedagojik formasyon derslerinde bazı ekleme çıkarmalar yaparak ders programını güncellemiştir. Dersler şu şekildedir: “Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği ve Eğitim Sosyolojisi ve Araştırma Teknikleri”. Bu derslerle birlikte pedagojik formasyon derslerinin diğer derslere oranı %9,4’e yükseltilmiştir.¹⁶

1971-1972 yılında yüksek din öğretimi alanında bir yenilik daha yaşanmış ve Atatürk Üniversitesi’ne bağlı beş yıllık yeni bir din eğitim kurumu olan İslami İlimler Fakültesi açılmıştır. Bu fakültede de pedagojik formasyon derslerine yer verilmemiştir. Burada dini eğitim alan öğrencilerden öğretmen olmak isteyenler Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nden "Pedagoji Öğrenimi Görmüştür" diye bir belge almaktaydılar.¹⁷ Bu kurumlar 1982 yılına kadar değişkenlik gösteren müfredatlarıyla çeşitli dini hizmetlerde bulunmuşlardır. 1982 yılına gelindiğinde ise yüksek İslam enstitüleri ile İslami ilimler fakültesi bulundukları illerdeki üniversitelere bağlanarak ilahiyat fakültelerine dönüştürülmüştür. Yüksek İslam enstitülerinden yalnız Yozgat Yüksek İslam Enstitüsü ilahiyat fakültesine dönüştürülmemiş ve kapatılmıştır. Erzurum’da ise yüksek İslam enstitüsü ile İslami ilimler fakültesi birleştirilerek ilahiyat fakültesine çevrilmiştir.¹⁸ Bunun sonucunda din eğitimi alanında öğretmen yetiştirme görevi de ilahiyat fakültelerine devredilmiştir.

Pedagojik formasyon eğitimi açısından ilahiyat tarihinin en parlak dönemi 1982-1998 yılları arası olmuştur. Bu yıllarda ilahiyat fakültelerinde haftalık toplam 21 saatten oluşan zorunlu pedagojik formasyon dersleri yer almıştır. 1982-1998 yılları arasında toplam 21 kredi/saat zorunlu pedagojik formasyon eğitimi alarak mezun olan ilahiyat fakültesi öğrencileri, Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilköğretim ve ortaöğretim

¹² Altaş, *Din Eğitimi*, 378.

¹³ Muhammet Şevki Aydın, “Öğretmen Yetiştiren Kurumlar Olarak İlahiyat Fakülteleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (1995), 65.

¹⁴ Tayyip Duman, *Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Problemi* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998), 209.

¹⁵ Kaya - Nazıroğlu, “İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi” *Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi, Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları (Çalıştay)*, 130.

¹⁶ Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (Ensar Neşriyat, 2016), 161.

¹⁷ Aydın, “Öğretmen Yetiştiren Kurumlar Olarak İlahiyat Fakülteleri”, 66.

¹⁸ Aydın, “Öğretmen Yetiştiren Kurumlar Olarak İlahiyat Fakülteleri”, 67.

kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni veya İmam-Hatip Liseleri meslek dersleri öğretmeni olarak görev almışlardır.

1998 yılına gelindiğinde ilahiyat fakültelerinde ilk defa program çeşitliliği ortaya çıkmıştır. Buna göre 1998-1999 öğretim yılından itibaren ilahiyat fakültelerinde "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı" ile "İlahiyat Lisans Programı" olmak üzere iki farklı öğretim programı uygulanmaya başlanmıştır. Birinci programda pedagojik formasyon dersleri verilmeye devam ederek öğrenciler ilköğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olabilmekteydi. İkinci program olan "İlahiyat Lisans" programında ise pedagojik formasyon dersleri kaldırılarak eğitim süresi beş yıldan dört yıla indirilmişti.¹⁹ Bu ikinci programdan mezun öğrenciler ise Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde 1,5 yıl süren tezsiz yüksek lisans programını bitirmeleri halinde "lise Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliği" ile "İmam Hatip meslek dersleri öğretmenliği" yapabilme imkânı tanınıyordu. Buna ek olarak imam hatip liselerinde görev almak isteyenlere pedagojik formasyon eğitiminin yanında mesleki bir ek eğitiminin de verileceği belirtilmiştir.²⁰1998'deki bu düzenlemeyle ilahiyat fakültelerinde ilk defa tek tip program uygulaması dışında istihdam alanıyla örtüşen bir alternatif program denenmiştir.²¹ Bu süreçte yaklaşık 12 yıllık bir süre zarfında ilahiyat fakültelerinde herhangi bir pedagojik formasyon dersine yer verilmemiştir. 2010 yılından itibaren Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) getirdiği yeni pedagojik formasyon uygulamalarıyla ortaöğretime öğretmen yetiştiren tezsiz yüksek lisans programları pedagojik formasyon sertifika programına dönüştürülmüştür. Pedagojik formasyon eğitim sertifika programları, lisans eğitiminden ayrı olarak YÖK tarafından izin verilen üniversitelerde açılmış ve lisans eğitime devam eden öğrenciler isterlerse bu süreçte sertifika programına katılabilmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerin en az iki yarıyılı kapsayacak biçimde alması gereken dersler belirlenmiştir. Bu sertifika programı, Yükseköğretim Kurulu tarafından izin verilen yükseköğretim kurumlarında verilmeye başlanmış ve öğretmenliğe kaynak oluşturacak bölümlerde okuyan lisans programının öğrencileri ve mezunları belli bir ücret karşılığında bu kurumlara giderek bu sertifikayı almaya hak kazanmışlardır.

Kısacası; imam hatip okullarında görev yapmak isteyen meslek dersleri öğretmenleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri özel alan eğitimlerini ilahiyat fakültelerinden, pedagojik formasyon eğitimlerini ise eğitim fakültelerinde açılan Pedagojik Formasyon Sertifika Programlarından almışlardır.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 20.02.2014 tarih ve 9 sayılı kararıyla öğretmenliğe kaynaklık eden fakültelelere devam eden öğrencilerin de 2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren lisans düzeyinde pedagojik formasyon eğitim sertifika programına katılabilecekleri kabul edilmiştir.²² Üniversiteler programların yürütülmesinde kendi imkanlarına veya öğrencilerin çoğunluğunun talebine göre hafta sonu, gündüz, akşam gibi alternatifler sunabilmişlerdir. Bu sertifika programı; mezun, 3. ve 4. sınıf öğrencileri için 2 yarıyıl, 2. sınıf öğrencileri için 4 yarıyıl, 1. sınıf öğrencileri için 6 yarıyıl sürecek şekilde planlanmıştır. Açıköğretim ve uzaktan lisans eğitimi alan öğrenciler de örgün eğitim programlarına devam eden öğrencilerle aynı koşullara sahip olmuş ve üniversitelerde pedagojik formasyon programı açılmışsa bu programlara başvurabilme imkânı kendilerine verilmiştir.²³

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) 07.06.2017 tarihli kararı ile ilahiyat fakültelerinin mevcut lisans programlarının içine 25 kredi değerinde pedagojik formasyon derslerinin yerleştirilmesine karar vermiştir.

¹⁹Ahmet Koç - Umut Kaya, "İmam Hatip Okullarına Öğretmen Yetiştiren 'Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programı' Üzerine Bir Araştırma", ed. İlhan Erdem vd. (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2017), 209; Kaya - Nazıroğlu, "İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi" Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi, Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları (Çalıştay)", 135.

²⁰ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, 451.

²¹ Zengin, "Türkiye'de Din Eğitimi Alanına Öğretmen Yetiştirme: Prof. Dr. M. Şevki Aydın'ın Görüşleri Üzerine Bir İnceleme", 500.

²²"Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programına İlişkin Usul ve Esaslar" (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2014).

²³ "Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programına İlişkin Usul ve Esaslar" 2014/ 09 sayılı karar.

2017-2018 eğitim-öğretim yılından itibaren söz konusu fakültelerde birinci sınıflardan başlamak üzere yeni ders programlarının uygulamasına; diğer sınıflardaki öğrencilerin de pedagojik formasyon derslerini alabilmelerine ilişkin düzenlemeler yapılabilmesi kararı alınmıştır.²⁴ Öğretmenlik programlarında yeniden güncelleme yapmak suretiyle 2017 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) kararıyla lisans eğitime entegre edilen formasyon dersleri 25 kredi iken 2023'te alınan bir karar ile 27 krediye çıkarılmıştır. Pedagojik formasyon belgesine sahip olmak isteyen yahut öğretmenlik mesleği yapmak isteyen adayların bu dersleri alarak gerekli ders kredilerini sağlamaları gerekmektedir. Bu derslerin isimleri ve kredileri şu şekildedir.²⁵

Tablo 1: Pedagojik Formasyon Ders ve Kredi Dağılımları

DERSİN ADI	T	U	K	AKTS
Eğitime Giriş	3	0	3	4
Öğretim İlke ve Yöntemleri	3	0	3	4
Sınıf Yönetimi	2	0	2	3
Özel Öğretim Yöntemleri	3	0	3	4
Rehberlik ve Özel Eğitim	3	0	3	4
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme	3	0	3	4
Eğitim Psikolojisi	3	0	3	4
Öğretim Teknolojileri	2	0	2	3
Öğretmenlik Uygulaması	1	8	5	10
GENEL TOPLAM	23	8	27	40

Görüldüğü üzere pedagojik formasyon eğitiminin ilahiyat fakültelerindeki serencamı hayli inişli çıkışlı olmuştur. Bu kesintili süreç ilahiyat fakültelerinde pedagojik formasyon eğitiminin belli bir standarta oturmasını geciktirmiş ve kalite yönünden ilerleme kaydetmesini zorlaştırmıştır.

Araştırmanın Problemi

Bilindiği üzere pedagojik formasyon eğitimi, 2017 yılında tekrar ilahiyat fakültelerinin programına dahil edilmiştir. Fakültelerde bu eğitim kapsamında verilen derslere imkanlar çerçevesinde farklı branş hocaları girmektedir. Bazı ilahiyat fakültelerinde bu derslere eğitim fakültesinden gelen öğretim üyeleri girmekte iken, bazı ilahiyat fakültelerinde din eğitimi anabilim dalı öğretim üyeleri girmekte, bazı ilahiyat fakültelerinde ise ilahiyat fakültesi bünyesinde çalışıp ders programı müsait olan öğretim üyeleri girmektedir. Bu açıdan ilahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitimi; niteliği, kimler tarafından verileceği, işlevi gibi pek çok yönden tartışmalara konu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Tüm bu tartışmalar, verilen eğitimin bazı problemler barındırdığına ve iyileştirilmesi gereken hususlar olduğuna işaret etmektedir. Bu açıdan çalışmanın ana problemi yüksek din öğretimi kurumlarında verilen pedagojik formasyon eğitimidir.

Bu araştırma kapsamında ilahiyat fakültelerinde pedagojik formasyon eğitimi veren din eğitimi akademisyenleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucu aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- 1-Pedagojik formasyon eğitiminin öğretmen adaylarına kazandırdığı beceriler nelerdir?
- 2- Pedagojik formasyon eğitimi ilahiyat öğrencilerini öğretmenlik mesleğine motive ediyor mu?
- 3-İlahiyat fakültesinde pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin derse karşı tutumları nasıldır?
- 4-İlahiyat öğrencilerinin hepsi pedagojik formasyon eğitimi almalı mıdır?
- 5-Pedagojik formasyon eğitimi ilahiyat fakültelerinde kimler tarafından verilmelidir?

²⁴ "İlahiyat Formasyon Programları", ts.

²⁵ "Pedagojik Formasyon Eğitimi Dersleri" (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 21 Mart 2023).

6-İlahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitiminin niteliği nasıl artırılabilir?

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Pedagojik formasyon eğitiminin, öğretmen adaylarını çeşitli ders ve uygulamalarla öğretmenlik mesleğine hazırlayan bir eğitim süreci olduğunu ve bu eğitimin, ilahiyat fakültelerinde belli dönemlerde kesintiye uğramakla birlikte günümüzde tekrar ilahiyat programına dahil edildiğini ifade etmiştik.

İlahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitiminin, bu derslere giren din eğitimi anabilim dalı öğretim üyeleri tarafından olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirilmesi, eğitiminin niteliği ve geleceği açısından büyük bir öneme haizdir. Bu önemden hareketle araştırma, ilahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitiminin, bu eğitimi veren din eğitimi anabilim dalına bağlı akademisyenlerin gözüyle değerlendirilmesini amaçlamıştır. Bu açıdan araştırma, din eğitimi akademisyenlerinin pedagojik formasyon eğitimine dair bakış açılarını, öğrencilerin bu eğitime karşı tutumlarını ve bu eğitimin kimler tarafından verilmesi gerektiği gibi hususları konu edinmektedir. İlahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitimi ile ilgili bugüne kadar çeşitli çalışmalar yapılmakla beraber bu çalışma bizzat bu derslere giren din eğitimi akademisyenlerinin görüşlerini içermesi bakımından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Öğrencilerin öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi ve becerileri ne derece kazandığı, öğrencilerin bu derslere karşı motivasyon ve tutumları, derslerin hangi branş hocaları tarafından verilmesinin daha verimli olacağı, öğretmen mesleğini yapıp yapmama konusunda kararlı-kararsız bütün öğrenciler tarafından bu derslerin alınmasının gerekli olup olmadığı ve son olarak bu derslerin niteliklerinin nasıl arttırılabileceği ile ilgili hususların bizzat dört yıl boyunca pedagojik formasyon derslerine giren akademisyenlerin değerlendirilmesi de elde edilen verilerin niteliği açısından önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma nitel yöntemin kullanıldığı bir çalışmadır ve olgubilim deseninde gerçekleştirilmiştir. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanır. Tümüyle yabancı olması da tam anlamıyla kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için uygun bir araştırma zemini oluşturmaktadır.²⁶ Olgubilim (fenomenoloji) çalışmalarında genellikle 10 ya da daha az katılımcı ile çalışmalar yürütüldüğünden bu çalışmada da buna uyulmuştur. Aynı şekilde çalışmada P. Sanders'ın olgubilim araştırma süreçlerinde tavsiye ettiği takip edilmesi gereken sürece uyulmuştur. Buna göre öncelikle neyin ve kimin araştırılacağına karar verilmiş, daha sonra veriler toplanmış ve sonunda da toplanan verilerin analizi yapılmıştır.²⁷

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme başvurularak Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde pedagojik formasyon derslerine giren ve Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan öğretim üyelerinden 8 akademisyen ile görüşülmüştür. Amaçlı örnekleme çalışmanın amacına ulaşmak için araştırmacının en doğru veriyi kimden sağlayacağına ilişkin yargılarını içeren bir örnekleme türüdür. Bu doğrultuda çalışmaya katılan akademisyenler tipik durum örnekleme ile evrendeki fazla sayıda benzer durumlar arasından, incelenmek istenen olguyu açıklamaya yetecek düzeyde bilgiye sahip kişilerden

²⁶ Hasan Şimşek, Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2005), 25.

²⁷ Berna Karakoç, "Olgubilim (Fenomenoloji) Araştırması", *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, ed. Sedat Şen - İbrahim Yıldırım (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022), 268-276.

arasından ve maksimum çeşitlik örnekleme ile de farklı üniversite ve unvanlardan seçilmiştir.²⁸ Kendileriyle görüşme yapılan akademisyenlere ait bazı demografik özellikler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2: Çalışma grubuna ait bazı demografik özellikler

Demografik Değişkenler			Toplam
Akademik Unvanı	Prof. Dr.	1	8
	Doç. Dr.	5	
	Dr.	2	
Akademisyenlikteki Hizmet Süresi	1-10 Yıl Arası	3	8
	10-20 Yıl Arası	2	
	21-25 Yıl Arası	1	
	26-30 Yıl Arası	2	

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Görüşme esnasında açık uçlu altı sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formundaki soruların hazırlanmasında literatür taramasından yararlanılmış ve bir soru havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra bu sorular alan uzmanı iki akademisyene gönderilerek değerlendirmeleri alınmış ve soru sayısı altıya düşürülmüştür. Son olarak akademisyenlerle görüşme yapmadan önce Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne etik kurul izni için başvurulmuş ve izin alındıktan sonra akademisyenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.²⁹ Görüşmeler her bir akademisyen ile yüz yüze gerçekleştirilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Daha sonra ise söz konusu kayıtlar deşifre edilmiştir.

Verilerin Analizi

Uygulama sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımına göre elde edilen veriler ya daha önceden belirlenen temalara göre ya da araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre özetlenir ve yorumlanır.³⁰ Bu çalışmada görüşmelerde kullanılan sorular araştırmanın temaları olarak belirlenmiş ve veriler bu temalar altında düzenlenmiş, özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Verilerin analizi yapılırken doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Kendileri ile görüşme yapılan sekiz akademisyene birden başlayarak sekize kadar A1, A2, ..., A7, A8 şeklinde kodlar verilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda bulguların niteliğinin net bir ölçüsü yoktur. Ancak yine de geçerlik ve güvenirlik için çeşitli yollar önerilmektedir. Aynı şekilde nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliğin sağlanması için aktarılabirlik (dış geçerlik), inandırıcılık (iç geçerlik), tutarlık (güvenirlik) ve teyit edilebilirlik (nesnellik) gibi bazı kriterler vardır. Bu açıdan çalışmada benzer bağlamlarda ilgili sonuçların geçerli olabileceğine ilişkin anlayış geliştirme anlamında kullanılan aktarılabirlik (dış geçerlik) kriterinin sağlanması için de çalışmada amaçlı örneklem kullanılmıştır. Verilerin nitelikli toplanması, aynı konuya ilişkin farklı veri kaynakları ile veri çeşitlendirilmesi olarak tanımlanabilecek “inandırıcılık (iç geçerlik) kriterinin sağlanması için de elde veriler

²⁸ Mesut Yıldırım, “Örneklem ve Örnekleme Türleri”, *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, ed. Sedat Şen - İbrahim Yıldırım (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022), 77-78.

²⁹ Araştırma için Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu 29/8/2024 tarih ve 2024/70 sayılı kararına göre gerekli izinler alınmıştır.

³⁰ Hasan Şimşek, Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 28.

tekrar akademisyenlere gönderilip kontrol ettirilmiştir.³¹ Aynı şekilde araştırma sürecinde araştırmanın yöntem ve aşamalarının açık ve anlaşılır bir biçimde ifade edilmesi, araştırmanın ham verilerinin başkaları tarafından incelenebilecek biçimde saklanması bu araştırmanın dış güvenilirliğini sağlayan hususlar olarak değerlendirilmekteyken araştırma sorularının açık bir biçimde ifade edilmesi, araştırma verilerinin soruların gerektirdiği biçimde ayrıntılı ve amaca uygun bir biçimde toplanmaya çalışılması ise bu araştırmanın iç güvenilirliğini sağlayan nitelikler olarak değerlendirilmektedir.³²

Bulgular

İlahiyat fakültesinde görevli din eğitimi akademisyenleri ile pedagojik formasyon eğitimi hakkında yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, bu başlık altında çeşitli temalar altında değerlendirilecektir. Bu temalar yukarıda zikredilen sorular göz önünde bulundurularak belirlenmiş olup beş tema başlığı üzerinden ele alınmıştır. Tema başlıklarının içeriği genel olarak akademisyenlerin verdikleri cevaplar üzerine oluşturulmuştur.

1. Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmen Adaylarına Kazandırdığı Beceriler

Bu başlık altında “Pedagojik formasyon eğitiminin öğretmen adaylarına daha çok hangi becerileri kazandırdığını düşünüyorsunuz?” sorusuna ilişkin görüşler ele alınmıştır. Akademisyenlerin görüşlerine bakıldığında genel olarak ilahiyatçıların toplum içindeki eğitimci rollerine vurgu yaptıkları görülmüş ve bu eğitimci rollerinin örgün ya da yaygın eğitimle sınırlandırılmayacağı önemle dile getirilmiştir. Pedagojik formasyon derslerinin günlük hayattaki iletişim süreçlerine katkı sağladığı, bu derslerin mezuniyetten sonra öğretmenlik yapacaklar başta olmak üzere din görevlilerine ve Kur’an kursu öğrencilerine fayda sağlayacağı hatta bir ilahiyatçının toplum içinde eğitimci olarak kabul görmesinden dolayı bütün mezunların farkında olarak ya da olmayarak bu eğitimden istifade edecekleri belirtilmiştir. Bu konuda (A8) şöyle demektedir: “*Bu eğitimi hocamız iyi verdiğinde, alan kişi de bu eğitimi içselleştirdiğinde ve onun önemini farkında olduğunda bu eğitimin hem meslek hayatında hem ailevi hayatında hem de günlük hayatında faydası olacağını kesin olarak düşünüyorum.*” (A3) ise bu görüşü şu sözlerle desteklemiştir: “*Bizim sahanın eğitimci rolü okulla sınırlı değil. Sadece meslek hayatımızda değil, tüm hayatımızda kullanabileceğimiz beceriler kazanıyoruz aslında.*”

Akademisyenler, pedagojik formasyon eğitiminin öğretmen adaylarına kazandırdığı becerilere dair görüşlerini ifade ederken genel olarak şu beş hususa dikkat çekmişlerdir:

İnsanı Tanıma ve İletişim Becerisi: Akademisyenler, öncelikle pedagojik formasyon eğitimi ile öğretmen adaylarına kazandırmaya çalıştıkları, aynı zamanda bunun öğretmenlik mesleki becerilerinin de başında gelen öğretmenin öğrenci, meslektaş, aile ve eğitimin diğer paydaşları ile etkili iletişim kazanımına dikkat çekmişlerdir.³³

Bu konuda (A4) şöyle demektedir: “*Bence öncelikli beceri, iletişim becerisi. Bizim mesleğimizin temeli aslında; karşımızda bir insan var ve bu insanla biz bir ilişki kuruyoruz ve bu ilişkinin de sağlıklı bir zemini olması gerekiyor. Karşı tarafı tanımak, karşı tarafa değer vermek, onun anlayacağı bir dil kurgulamak. İhtiyacı neyse bunu dikkate almak. Bunların hepsi aslında iletişimle alakalı süreçlere karşılık geliyor. O yüzden kazandırmaya çalıştığımız en temel şeyin ben iletişim becerisi olduğunu düşünüyorum.*”

³¹ Sevilay Çırak Kurt, “Nitel Veri Analizi”, *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, ed. Sedat Şen - İbrahim Yıldırım (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022), 479-480.

³² Hasan Şimşek, Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 30.

³³ T.C Millî Eğitim Bakanlığı, *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri* (MEB, 2017), 16.

Akademisyenler, pedagojik formasyon eğitimi içerisinde verilen eğitim psikolojisi ve diğer bazı derslerin, insanı daha iyi tanıma ve ihtiyaçlarının farkına varma noktasında kişiye farkındalık katarak muhatapla daha etkili bir iletişim becerisine katkı sunduğunu belirtmiştir.

Kişi ön plana çıkardığı rolünün yanında farklı birçok role sahiptir. Fakültedeki bir öğrenci, sınıfta bir arkadaş, dışarıda bir vatandaş, apartmanda bir komşu, evde bir evlattır. Kişi bu rollerin farkına vardığında ise muhatapın yaşına, konumuna, düşüncelerine göre hangi ihtiyaçları olduğunu daha doğru tespit edebilir. Tüm bunlar daha sağlıklı ve huzurlu bir iletişim ortamı sağlar. Bu konuda (A8) şöyle demiştir: *“Nihayetinde bizim mezun ettiğimiz ilahiyatçı değil eğitimci oluyor. Eğitimcinin illaki sınıflarda öğrencilere öğretmenlik yapması gerekmiyor. Bu insanların çocukları, yeğenleri, akrabalarının, komşularının çocukları olacak. Bu insanlar onlara bilen kişi olarak soru soracak. Dolayısıyla orada bu sorulara doğru cevap verebilmesi, doğru tavır gösterebilmesi için burada aldığı bu pedagojinin çok önemli olduğunu düşünüyorum.”*

Yöntem ve Teknik Becerisi: Pedagojik formasyon, genel anlamıyla alan eğitimi almış kişilere alanlarını nasıl öğreteceklerine dair pedagoji eğitimi vermeyi kapsamaktadır.³⁴ Bilginin muhatapı etkileme gücü, onu nasıl bir yöntem ve içerikle sunduğunuzla yakından ilişkilidir. Eğitimde (özelde din eğitiminde) kullanılan farklı yöntem ve teknikleri öğrenmek etkili bir eğitim için olmazsa olmazdır. Farklı yöntemleri kullanmak, öğrencilerin farklı ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olabilir. Bununla birlikte tek tip bir eğitim yöntemi sıkıcı olabilir ve öğrencilerin motivasyonunu düşürebilir.

Akademisyenler, pedagojik formasyon eğitimi sayesinde öğrencilerin eğitimde kullanılan farklı yöntem-teknikleri öğrenerek eğitim becerilerini arttırdıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte katılımcılar, öğrencilerin “Özel Öğretim Yöntemleri” dersinde din öğretiminde kullanılabilecek yöntem teknikleri öğrenmesinin, örnek anlatımlar üzerinden uygulamalar yapmasının ilahiyat öğrencisinin mesleki becerisini geliştirmesine de yardımcı olacağını belirtmişlerdir. Farklı yöntem ve teknikleri kullanmanın öğrencinin konuyu daha derinlemesine anlamasına ve farklı açılardan ele almasına olanak tanıdığına dikkat çekmişlerdir. Bu konuda (A1) şöyle söylemektedir: *“İnsanların çoğu doğru (birçok) bilgiye sahip olur ama bu bilgiyi muhataba etkili yollarla nasıl ileteceğini ancak bu tür bir formasyonla kazanabilir. Yani hangi yöntemleri hangi teknikleri, hangi materyalleri, hangi etkinlikleri planlayabilirim gibi sorular; eğitim öğretimde öğrenci öğretmen ilişkisini düzenleyecek, tutum ve davranışlarının düzenlenmesi için öğrenciye doğru rehberlik etme, öğrenciyi motive etme, öğrenciyle sağlıklı iletişim kurma, öğrenciyi ders katma, öğrencinin ders içerisindeki disiplinliğini sağlama gibi çok önemli işlevleri vardır.”*

Bunlara ek olarak “Materyal Tasarımı” dersi ile öğrenci dersini planlarken gerekli olacak etkinlikleri ve sunumları hazırlamayı, “Sınıf Yönetimi” dersi ile ders esnasında sınıf atmosferini verimlilik açısından en üst düzeyde tutmayı ve olası sorunları çözmeyi, “Ölçme ve Değerlendirme” dersi sayesinde ise öğrencilerinin öğrenme düzeylerini kontrol etme ve yönetme becerilerini kazanır. Dolayısıyla pedagojik formasyon eğitiminin öğretmen adaylarına hem bilişsel hem davranışsal (duyuşsal) olmak üzere pek çok beceri kazandırdığını söylemek mümkündür. Bu konuda (A5) şöyle demektedir: *“Öğrenciler bu derslerden hareketle öğrendiği birçok yeni yöntem ve tekniği uyguluyor. Yeni stratejilere kapı aralıyor. Ölçme ve değerlendirme dersi özelinde öğrendiği birçok yeni ölçme aracını geliştirerek kullanmaya başlıyor değil mi? Materyal dersi özelinde öğrendiği birçok materyali hem kendisi etkin kullanmayı öğreniyor hem de dijital olanları özellikle öğrencisine de öğretiyor. Dolayısıyla bunun hem bilişsel hem de davranışsal mesleğin bu iki ayağına bakan tarafı açısından faydası olduğunu düşünüyorum. Gerek sınıfı ve öğrenciyi idare etme gerekse öğretme ve öğrenme süreçlerini idare etme. Bu eğitimden geçmemiş bir öğretmenle geçmiş bir öğretmen arasında derse başlangıçtan dersin sonuna kadar ki bütün süreçlerde çok bariz farklılıklar olacağını*

³⁴ İbrahim Yıldırım - Ömer Faruk Vural, “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Pedagojik Formasyon Sorunu”, *Journal of Teacher Education and Educators* 3/1 (2014), 80.

düşünüyorum. Hatta dersinin sonunda yapacağı sınavlar, verdiği ödevler, onların değerlendirilmesi ve devamındaki süreçler hepsi öğretmene çok büyük katkılar sunuyor.”

Eğitim Sistemini Tanıma: Pedagojik formasyon eğitiminin esas amacı öğretmenlik mesleği için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır. Bunun ilk aşaması ise teorik bilgilerin idrak edilmesi ve bu sayede eğitim süreçlerinin tanınmasıdır. Eğitim hakkında bilgi düzeyinde temel ne kadar sağlam atılırsa pratiğe uygulanmasındaki başarı da o derece iyi olacaktır. Bu konuda düşüncelerini (A3) *“Kavramsal olarak eğitimi, eğitim sistemini, öğrenme nasıl gerçekleşir bunu tanıyorlar. Eğitim sürecinde dikkat edilmesi gereken bazı esasları, hatta kurumsal işleyişi bu tip hem teoride işlerine yarayacak hem de pratikte işleyecek bilgiler alıyorlar. Yani teoride işlerine yaradıklarındaki kastım; tanıdığınız bir süreç için çözüm üretebilirsiniz, tanımadığınız takdirde çözüm üretemezsiniz. Eğitimi, eğitim sürecini ve öğretmenlik mesleğini çok yönlü tanıma imkânı kazandıklarını düşünüyorum.”* şeklinde ifade etmiştir.

Teknolojiyi Kullanma Becerisi: “Teknoloji Çağı” olarak isimlendirilen 21.yy. dünyasında teknoloji, insan hayatının birçok alanına girerek bazı önemli değişimlere sebep olmuş ve bu değişimler de her geçen gün yeni ihtiyaç ve gerekliliklere sebebiyet vermiştir. Eğitimde kaçınılmaz olarak bu gelişim ve yeniliklerin takip edilmesi, yeni teknolojik araç ve gereçlerin kullanımı ve kullanım alanlarının öğrenilmesini öğretmenler için gerekli kılmaktadır.³⁵

Akademisyenler, pedagojik formasyon derslerinden “Öğretim Teknolojileri” dersi ve sunum yaptırılan diğer bazı derslerin öğrencinin teknolojiyi kullanma becerisini geliştirdiğini ifade etmiştir. Din eğitiminde teknolojinin kullanımı, öğrenme sürecini daha etkili, ilgi çekici ve erişilebilir hale getirebilir. Konuyla ilgili görsel, animasyon, ses vb. materyal kullanımı öğrencinin derse ilgisini gözle görülür bir şekilde arttırmaktadır. Teknolojik cihazları kullanma becerisi son derece iyi olan öğrenciler karşısında cihazları yahut uygulamaları kullanmada yetersiz kalan eğitimci muhatap kitle tarafından yadırganabilir ve bu durum bir eksiklik olarak görülebilir.

(A4) bu konuda şöyle demiştir: *“Bugünün gençleri teknolojiyi kullanamayan bir öğretmen gördüklerinde yadırgıyorlar. Öğretmenin bu yetersizliği öğrencinin gözünde o öğretmenin değer kaybı yaşamasına sebep oluyor.”*

Öğretmenlik Uygulaması İmkânı: Akademisyenler, pedagojik formasyon eğitiminde yer alan “Öğretmenlik Uygulaması”nın öğrencilerin öğretmenlik mesleğini deneyimlemesine imkân sağladığını ve bu uygulamanın öğrencilerin öğretmenlik mesleğine bakış açılarını ciddi seviyede etkilediklerini ifade etmişlerdir. Bu uygulama dersi, aday öğretmenlerin hem pedagojik formasyon derslerinde edindikleri bilgileri uygulamaya dönüştürmeleri hem de yeni mesleki bilgi ve beceriler kazanmalarını açısından önem arz etmektedir.³⁶

İlahiyat fakültesinde uygulanan staj eğitimi, din eğitimcisinin mesleki becerilerine önemli katkılarda bulunmaktadır. Öğretmen adayları bu ders sayesinde dini bilgi ve mesleki becerilerini sınıfta öğrencilere aktarma şansı bularak anlatım becerilerini gözlemlene imkânına sahip olmaktadır. Aynı şekilde bu deneyim, öğrencilerin mesleki becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır. Öğrenci bu derste uygulama imkânı bulduğu için her uygulamada kendini daha fazla geliştirerek ders işleme becerilerini de keşfedebilmektedir. Stajlar, ayrıca öğretmen adaylarının gerçek çalışma ortamında öğrenciyle muhatap olmasını sağlayarak onlara yapacakları mesleğin ciddiyetini de göstermektedir. (A3) stajın öğrenci için

³⁵ Rıdvan Can vd., “Öğretmenlerin Eğitimde Teknoloji Kullanımına Yönelik Görüşleri”, *Cihanşümül Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2022), 1.

³⁶ İzzet Görgen vd., “Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Öğretmen Adayları, Uygulama Öğretmenleri ve Uygulama Öğretim Üyeleri Açısından İşlevselliği”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 28 (2012), 58.

önemini şu şekilde ifade etmiştir: *“Staj uygulaması, öğrencilerin tereddütlerini, tedirginliklerini azaltarak kendilerine olan öz güvenlerini artırıyor. Bu sayede öğrenci öğretmenlik mesleki becerilerine daha hâkim olmaya başlıyor.”*

Yüksek din öğretimi gören öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi alıp almamaları konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir grup akademisyen, pedagojik formasyon eğitiminin ilahiyat / İslami ilimler fakültesi öğrencilerine yalnızca öğretmenlik mesleğine hazırlamakla kalmayıp, aynı zamanda hayat boyu karşılaştıkları çeşitli roller ve sorumluluklar için gerekli bilgi ve beceriler sağladığını savunmaktadır. Bu görüşe göre, pedagojik formasyon dersleri, mezunların sadece örgün eğitimde değil, farklı alanlarda da başarılı olmalarına katkıda bulunabilmektedir. İletişim, eğitim sistemini tanıma, yöntem ve teknik bilgisi kazanma, öğretmenlik mesleğini icra etme fırsatı bulma, teknolojiyi eğitimde kullanmayı öğrenme gibi beceriler, hayatın her alanında öğretmen adaylarına faydalı olabilecek becerilerdir. “Bilen öğretir” anlayışının artık günümüzde geçerliğini yitirmeye başladığını kabul ettiğimizde, öğretmen adaylarının söz konusu bilgi ve becerileri edinmelerinin farkında olmadan dahi olsa onların “öğreticilik” kabiliyetlerine olumlu etki yapacağı aşikardır.

2. Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Motive Etmede Etkisi

Bu başlık altında “Pedagojik formasyon eğitimi, öğrencileri öğretmenlik mesleğine motive etme konusunda başarılı buluyor musunuz?” ve “Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin derse karşı motivasyonlarını nasıl buluyorsunuz?” sorularına ilişkin akademisyenlerin görüşleri ele alınmıştır. Genel olarak bu konuda akademisyenlerin pedagojik formasyon eğitimindeki dersleri, öğrencileri öğretmenlik mesleğine motive etme konusunda başlangıçta başarısız bulduklarını, öğrencilerin bu dersleri almada istekli olmadıklarını ve motivasyonlarının düşük olduğunu ifade ettikleri söylenebilir.

Bununla birlikte akademisyenlerden birkaçı (A3, A5, A7) ilerleyen süreçlerde öğrencilerin bir kısmının derse bakış açılarının değiştiği ve öğretmen olmak istemeyenlerin bu dersleri alıp staj yaptıktan sonra öğretmenlik mesleğine bakışlarının olumlu yönde farklılaştığını ifade etmişlerdir.

Bu konu hakkındaki görüşlerini (A5) şu şekilde ifade etmiştir: *“Bu dersi hiç almamış birisinin, içeriğini hiç görmemiş birisinin öğretmenliğe bakışıyla, dersin süzgecinden veya formasyon sürecinden geçmiş bir insanın bakışı kesinlikle farklı oluyor.”*

Akademisyenlerden (A7)’nin öğrenci motivasyonu ile ilgili görüşlerine örnek olabilecek ifadeler şu şekildedir: *“Kendi fakültem özelinde söyleyebilirim, öğretmenlik uygulaması bu isteği daha fazla arttırıyor. Yani öğrenciler teorik kısmı son sınıfa kadar almış, ama hala öğretmenlik düşünmüyor. Ama son sınıfta öğretmenlik uygulamasında bir okula gidiyor, sınıfa giriyor, ders anlatıyor ve tecrübe ediyor. Bir de gönderdiğimiz okullar da genelde proje okulu oluyor. Bu uygulamadan sonra gelip bize aslında ben öğretmenlik yapabilirim diyen epey öğrencimiz oldu. Yani bu istek öğretmenlik uygulamasından sonra biraz daha artıyor.”*

Benzer bir çalışmada pedagojik formasyon programında alınan dersler içinde “Öğretmenlik Uygulaması” ile ilgili öğrencilerin bu konudaki görüşlerini yansıtmaktadır. Söz konusu çalışmada öğrenciler *“Uygulama dersi faydalıydı. Birinin anlatmasından ziyade görmek daha önemli, çok faydasını gördüm. O an hocaya neyi neden yaptığının sorup geri bildirim de alabiliyorsunuz.”*, *“Uygulama dersinde en azından derse girdik; ben olsam nasıl yapardım, hoca bunu nasıl yaptı gibi dışarıdan gözlemlemek iyi oldu.”* gibi ifadelerle öğretmenlik uygulamasının faydalarından bahsetmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere,

bu derslerin daha verimli algılanmasının sebeplerinin “Öğretmenlik Uygulaması” dersinde uygulamaya geçirebilecekleri bilgi ve beceriler kazanmaları olduğu görülmektedir.³⁷

Akademisyenler aynı zamanda, ilahiyat fakültelerinde öğrencilerin yoğun bir ders programıyla karşı karşıya oldukları ve mevcut ders programlarına pedagojik formasyon eğitimi derslerinin eklenmesinin öğrencinin motivasyonunu düşürebileceğine vurgu yapmışlardır. Konuyla ilgili (A7)’nin görüşleri şu şekildedir: *“Bizde öğrenciler birinci sınıftan başlayarak son sınıfa kadar her dönem bir veya iki ders alıyor. Bu ekstra bir paket. Zaten İlahiyatta yoğun bir ders programı var. Böyle ders içeriği yoğun bir paketi almak onları ekstra yoruyor.”*

Benzer bir çalışmada, bu eğitimi lisans öğrenimleri sırasında alan öğrencilerin lisans derslerine ek olarak yoğun bir programla karşı karşıya kalmalarından dolayı motivasyonlarının ve verimlerinin düştüğü akademisyenler tarafından ifade edilmiştir.³⁸

Akademisyenlerden birkaçı ise pedagojik formasyon eğitiminde istihdam probleminin öğrencilerin meslekle ilgili motivasyonlarını düşürmede etkili bir faktör olduğunu belirtmiştir. (A3) bu konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Ben öğretmenliği motive etme meselesinin pedagojik formasyon çerçevesinin de dışında bir etkene bağlı olduğunu düşünüyorum. O da istihdam problemi. Yani öğrencilerin istihdam sorunu olduğu müddetçe siz burada ne anlatırsanız anlatın, öğrencinin tam verim alması çok mümkün olmayabilir. Ben, öğrencinin motivasyon düşüklüğünü esasında buna da bağlıyorum, diyebilirim.”*

Bu görüşlerden hareketle; pedagojik formasyon eğitiminin öğrencileri öğretmenliğe motive etme hususunda, öğrencilerde gelecek kaygısının ön planda olduğu ve bu durumun öğrencinin motivasyonunu olumsuz anlamda etkilediği ifade edilebilir. Pedagojik formasyon eğitiminin, öğretmenlik mesleğine giriş için önemli bir adım olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, akademisyenlerden (A6, A7, A8) öğrencilerin bu konuda motivasyonunu arttırmak için yetkin akademisyenlerin öğrencilere destek olması gerektiğini, pedagojik formasyon eğitimi veren öğretim elemanının öğretmenlik tecrübesi olmasının gerekli olduğunu ve dersin öneminin, o dersi veren öğretim elemanının derse verdiği değerle doğrudan ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Bu konuya ilişkin akademisyenlerin görüşleri şu şekildedir: *“Pedagojik formasyon alan öğrencilerin derse karşı motivasyonlarına gelecek olursak, bu tabii hocaya bağlı. Eğer hoca, katılımcı yöntemleri benimsiyor olsa ya da yapılandırmacı öğrenme modeline göre hareket ediyorsa öğrenci katılımı üst seviyeye çıkıyor. Fakat bizim bahsettiğimiz klasik, geleneksel usulde dersler işleniyor ve sadece teorik bağlamda işleniyor ise öğrenci katılımının niteliği açıkçası düşmüş oluyor ve bu da öğrenmenin kalıcılığını doğrudan etkiliyor. Yani negatif manada etkiliyor.”* (A6)

Pedagojik formasyon eğitimi veren hocanın öğretmenlik tecrübesi yoksa, sadece üniversite tecrübesi varsa söyledikleri biraz daha havada kalabiliyor. Ortaokulu, liseyi bilmiyor, vereceği örnekler anlamında zorlanabilir.” (A7)

“Başarılı bulma konusu ile ilgili burada şunu söylemeliyim ki motivasyon o dersi veren hocayla doğrudan ilişkilidir. Derse giren öğretim elemanı o dersin gerekliliğine gerçekten inanıyor ve buna öğrencileri inandırabiliyorsa burada bir motivasyon oluşur.” (A8)

³⁷ Gülay Dalgıç vd., “Ücretli Öğretmenlerin Katıldıkları Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Deneyimleri”, *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 11 (2012), 47.

³⁸ Akif Köse, “Pedagojik Formasyon Eğitiminde Görevli Akademisyenlere Göre Pedagojik Formasyon Uygulaması: Sorunlar, Çözüm Önerileri”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/2 (2017), 717.

Genel olarak, pedagojik formasyon eğitiminin öğretmenlik mesleğine yönelik motivasyonu arttırmada önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir. Ancak bu etkinin, öğrencilerin istihdam kaygıları, akademisyenlerin öğrencilere yaklaşımı ve ders içerikleri gibi faktörlerle şekillendiği de görülmektedir. Akademisyenlerin kişilik özelliklerinin de bu motivasyon üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Olumlu kişilik özelliklerine sahip bir akademisyen, çocuğun derse daha fazla motive olmasına ve okula yönelik olumlu tutumlar geliştirmesini sağlarken; olumsuz kişilik özelliklerine sahip bir akademisyen ise çocuğun bir dersten ya da tümüyle okuldan uzaklaşmasına yahut akademik açıdan başarısız olmasına yol açabilir.³⁹ Bu nedenle, öğretim elemanlarının öğretmenlik mesleğini icra ederken, öğrencilerle daha yakından ilgilenmeleri, etkili bir öğretim ortamı oluşturmaları ve öğrencilere karşı sorumluluk hissederek daha etkili bir öğretim sürecinin yürütülmesi beklenebilir.⁴⁰

Bu konu ile ilgili benzer bir çalışmada; öğrencileri motive etmek için öncelikle hocanın istekli olması gerektiğini ve bazı hocaların bu noktada dersi vermede isteksiz olduğu ifade edilmiştir.⁴¹

Aynı şekilde bu derslere not odaklı yaklaşıldığını belirten akademisyenler de bulunmaktadır. (A8, A3) Bu akademisyenlerin görüşlerine örnek olabilecek ifadeler ise şu şekildedir:

“Öğrencilerin çoğu pedagojik formasyon eğitimine ders ve sınav odaklı yaklaşıyor. (A8)

“Pedagojik formasyonun değerlendirme biçimini daha çok bizim fakültede not çerçevesinde olduğunu görüyorum.” (A3)

Öğrencilerin pedagojik formasyon derslerine karşı olan motivasyonlarından memnun olan akademisyenlerden (A4)'ün ifadeleri ise şu şekildedir: *“Benim şahsi tecrübem derslerle ilişkili genelde çok önemli oranda bir memnuniyet olduğunu, derslere yönelik motivasyon olduğunu gösteriyor. Öğrencilerin genel motivasyon durumundan memnun olduğumu söyleyebilirim.”*

Yapılan benzer bir araştırmada, formasyon programı öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Yürütülen formasyon eğitiminin de öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarına katkı sağladığı ifade edilmiştir.⁴² Bu durumun, çalışmamızdaki bulguların sonuçlarıyla benzeştiğini söylemek mümkündür.

Pedagojik formasyon eğitiminin öğretmenlik mesleğini motive etmedeki etkisine yönelik akademisyenlerin söylediklerinden hareketle, öncelikle öğrencilerin bu derslere düşük bir motivasyonla yaklaştıkları ancak uygulamalı derslere geçildiğinde öğrencilerin somut deneyimler kazanarak öğretmenlik mesleğine olan bakış açılarının değiştiği ve motivasyonlarının da arttığı söylenebilir. Aynı zamanda, öğrencilerin eğitim sürecinde deneyim kazanmasının öğretmenlik mesleğiyle ilgili somut bir bakış açısı geliştirmesi yönüyle önemli olduğunu söylemek mümkündür.

3. İlahiyat Öğrencilerinin Tümünün Pedagojik Formasyon Eğitimi Alması

Bu başlık altında “İlahiyat öğrencilerinin hepsi pedagojik formasyon eğitimi almalı mıdır?” sorusuna ilişkin görüşler ele alınmıştır. Bilindiği üzere ilahiyat fakülteleri öğretmen yetiştiren kurumlar olmakla birlikte

³⁹ Taner Altun, *Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlik İnançları, Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 12.

⁴⁰ Esin Gürbüz Kaptanbaş, *Pedagojik Formasyon Programı Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik ve Özyeterlik Düzeyleri* (Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2017), 68.

⁴¹ Gürcü Erdamar - Özlem Tengilimoğlu, “Pedagojik Formasyon Sertifika Programına Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Öğretim Elemanlarının Bakış Açısı”, *Asya Öğretim Dergisi* 9/1 (2021), 71.

⁴² Tuba Şengül Bircan, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Tarih Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 27/2 (2019), 597.

klasik bir eğitim fakültesi değildir. Sunduğu çok yönlü eğitim sayesinde mezunlarına çok farklı istihdam alanlarında kariyerlerini sürdürme imkânı tanıyan bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kariyer planları ve çalışmak istedikleri alanlar çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte pedagojik formasyon eğitiminin öğrencilerin neredeyse tamamı tarafından alındığı bilinmektedir. Görüşmeler neticesinde din eğitimi akademisyenlerinin bu konu hakkında ne düşündükleri üzerinde durulmuştur. Büyük çoğunluğu bu durumdan memnun olmakla birlikte iki akademisyenin farklı görüş ve önerilerde bulunduğu tespit edilmiştir.

Bu duruma olumlu bakan akademisyenler genel olarak pedagojik formasyon eğitiminin yalnızca öğretmenlik mesleğine hazırlamakla kalmayıp çok yönlü ve hayata dönük katkıları olan dersler olmalarından dolayı öğrencilerin tümünün bu dersleri almasının faydalı olacağını belirtmişlerdir. Bu konuda (A8) şöyle demektedir:

“Pedagojik formasyon dersleri zorunlu dersler olmamasına rağmen öğrencilerin çoğunluğu bu dersleri seçiyorlar. Yani öğrenciler de zihinlerinde bu dersleri biraz zorunlu görüyorlar. Bence olması gereken de budur. Çünkü biz ilahiyatçı yetiştiriyoruz. Buradan mezun olan bir öğrenci Resulullah’ın makamını temsil ediyor. Peygamberimiz diyor ki ben muallim olarak gönderildim. Ya da anne babalara bakalım, onların da iletişim ve çocuk yetiştirme anlamında ciddi eksikleri, problemleri olduğunu görüyoruz. Buradan mezun olan bir öğrenci ticaretle uğraşmış olsa bile orada insanlarla muhatap olacak. Onlara yeri geldiğinde bir şeyler anlatacak, öğretmeye çalışacak. Dolayısıyla eğitim sadece örgün şekilde yapılan değil, çeşitli şekillerde de yapılan bir çalışmadır. Camilerde, okullarda, çeşitli mekanlarda eğitim yapılıyor. Dolayısıyla pedagojik formasyon dersinde öğrendiği ilkeler bunların hepsinde geçerli. Mesela imamlar, yaz Kur’an Kursu hocaları, bunlar çoğunlukla çocuklarla muhatap oluyorlar. Hepsi eğitim yaptırıyor. Hatta 4-6 yaş grubu için pedagojik formasyon eğitimi sertifikası yeterli olmuyor, Diyanet farklı bir eğitim sertifikası aldırıyor. Dolayısıyla bu eğitimi sadece örgün DKAB dersleri bağlamında düşünmemek lazım. Bu eğitimi mezunlarımızın her alanda işine yarayacak kilometre taşları olarak görebiliriz.”

(A1) ise şu ifadelerle bu görüşü şu ifadelerle desteklemektedir: *“İlahiyat okuyan bir öğrenci hangi mesleği icra ederse etsin tamamında formasyon eğitimi onların daha etkili bir meslek icra etmesi için bir ihtiyaçtır.”*

Türkiye’deki istihdam politikalarının değişkenliği ve öğrencinin mesleki tercihlerinin zamanla değişebilme ihtimali de göz önünde bulundurulduğunda bu dersleri almış olmanın öğrenciye güvence sağlayacağı da (A3) tarafından şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Mesleği mesela baştan düşünmese dahi öğrenci belki bir süre geçtikten sonra işe ilgi duyabilir, bir farkındalık yaşayabilir, ihtiyaç hissedebilir, fikir de değiştirebilir. İstek gelebilir, bir şey olabilir. Yani hepimizin hayat tecrübesi farklı. Öyle olduğu zaman da elinde bu birikimin olması önemli. Dolayısıyla ben bunu isteseler de istemeseler de almalarını destekliyorum.”

Ancak bazı akademisyenler genel kanının aksine formasyon eğitiminin tüm öğrenciler tarafından alınmasının derslerin niteliğini çeşitli yönlerden etkileyerek düşürdüğünü öne sürmüştür. Bu konuda yapılan başka bir araştırmada da öğretmen yetiştirmeye yönelik çeşitli formasyon programlarında ve Millî Eğitim Bakanlığı’nın istihdam politikalarında nitelikten çok nicelik kaygısının öne çıktığı ve bu durumun eğitimi olumsuz yönde etkilediğine dikkat çekilmiştir.⁴³ (A6) ise bu konuda, öğrencilerin hepsine pedagojik formasyon eğitimi vermek yerine tercih ettikleri istihdam alanına yönelik sertifika programları sunmanın daha faydalı olacağını şu sözlerle dile getirmiştir:

⁴³ Dalgıç vd., “Ücretli Öğretmenlerin Katıldıkları Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Deneyimleri”, 39-54.

“Pedagojik formasyon sürecinin en büyük hatalı işi herkese bu eğitimi vermeye çalışmak. Birinci sınıftan itibaren de bu ders verilmeyecek, bu derslere başlanmayacak. Üçüncü sınıfa kadar o temel dersleri aldıktan sonra bu çocukların gerçekten isteyip istemediğini, talep edip etmediğine göre bu derslerin açılması gerek. Şimdi siz herkesin bu dersleri almasına alan açtığınızda o sınıf içerisinde yoğun, kalabalık bir öğrenci kitlesiyle karşılaştığınızda verdiğiniz derslerin niteliği, kalitesi de düşüyor ve çocuk zaten istemiyor ki onu. Şöyle düşünüyor “formasyon sertifikası bedava, bir kenarda bulunsun yarın bir gün hani işte olur da ben başka bir mesleği düşünüyorum diye taahhüt alamazsak işte bu sertifikayı da kullanırız. Şimdi bu sertifikayı kullanalım diyor ama mevcut öğretim sürecinin kalitesinin niteliğini sınıf içerisinde bostan korkuluğu gibi durarak negatif olarak etkiliyor. O yüzden herkese verilmesi hiç doğru bir politika değil açıkçası.”

Özellikle uygulama derslerinde sınıfların kalabalık olmasının niteliği düşürdüğünü ifade eden (A2)’nin konu ile ilgili görüşleri şu şekildedir: *“Pedagojik formasyonda sınıfların kalabalık olmaması gerekiyor. Haydi diyelim teorik derslerde bir dereceye kadar. Ama uygulamalı derslerde 40 kişiyi aşmayan sınıflarınızın olması gerekiyor. Uygulamaların hakkının verilebilmesi için.”*

(A7) ise pedagojik formasyon derslerini paket halinde vermek yerine isteyen öğrencinin istediği dersten istifade edebileceği şekilde seçip alması yönündeki fikrini şu sözlerle beyan etmiştir:

“Öncelikle ben pedagojik formasyon derslerinin hepsinin bu paketi almak istemeyen öğrenciler tarafından da alınabilmesi gerektiği taraftarıyım. Bir öğrenci öğretmen olmak istemiyor dolayısıyla bu paketi de almak istemiyor. Ama diyor ki ben Eğitim Psikolojisi dersini merak ediyorum. Ben seçmeli ders olarak başka bir ders yerine Eğitim Psikolojisini almak istiyorum. Bu olabilmeli. Genel olarak öğrencilerin seçebileceği dersler olabilmeli diye düşünüyorum. Onun dışında öğretmen olmak istemeyenlerin almaması taraftarıyım. Çünkü derse karşı motivasyonları çok düşük. Ve bu da ders anlatan hocayı çok etkiliyor. Dersi bir şekilde geçme derdindeler, öğrenme kaygısı yok. Yani gerçekten öğretmen olmak istemiyorsa dersi almasın ve öğretmen de olmasın. Alayım da yine bulunsun belki ileride öğretmen olurum diyen birisi de öğretmen olmasın zaten. Mesela ileride öğretmen değil de anne-baba olarak, ilahiyatçı olarak sorumlulukları var diyelim böyle birisinin rehberliğe giriş ya da sınıf yöntemi dersini almasına gerek yoktur. Belki onlar için de ayrıca özellikle yönlendirme yapılabilir. Mesela gelişim psikolojisi, eğitim psikolojisi dersi alsın. Bunlar önemlidir. Mesela materyal dersi alması yine önemlidir. Belki ileride farklı yerlerde, STK’larda çalışır. Yani bütün paketi almak öğrenciye ciddi külfet. Ve bu da formasyona karşı ilgiyi azaltıyor. Öğrenciler bazı dersleri alabileceğini bilse öğretmen olmak istemeyen öğrenci de belki bu dersleri tercih eder.”

Kaya’nın dört farklı ilahiyat fakültesinde yapmış olduğu araştırmasında, öğrencilerin yaklaşık %60’ı kariyer planlamalarında öğretmenlik mesleğini istediklerini ifade etmişlerdir. Başka bir deyişle öğrencilerin yaklaşık %40’ı ise, öğretmenlik mesleğini en azından ilk seçenek olarak düşünmemektedirler. Kaya, çalışmasında daha önce literatürde yer alan çalışma sonuçlarını da paylaşmış ve genel olarak ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kariyer planlamalarında öğretmenlik mesleğinin ön planda yer aldığını ifade etmiştir.⁴⁴ Bununla birlikte ilahiyat / İslami ilimler fakültelerinde pedagojik formasyon dersini seçen öğrencilerin oranı, öğretmenlik mesleğini tercih etmeyi düşünen öğrencilerin çok çok üstündedir.

Buna göre ilahiyat / İslami ilimler fakültelerinde öğrencilerin hemen hemen hepsi pedagojik formasyon derslerini alırken, hepsi aynı oranda öğretmenlik mesleğini seçmek istememektedir. Bunun ise ortaya çıkardığı iki farklı sonuç vardır. Bu sonuçlardan birincisi öğrencilerin ilk başlarda pedagojik formasyon derslerine yönelik olumsuz tutumlarının kariyer planlamaları ile çelişmesidir. İkincisi ise hemen hemen bütün öğrencilerin pedagojik formasyon derslerini almasının hem dersin niteliğini hem de dersi veren akademisyenin motivasyonunu düşürmesidir. Bu iki durum ile ilgili, öncelikle ilahiyat / İslami ilimler

⁴⁴ Umut Kaya, *Öğrenci Görüşlerine Göre İlahiyat Fakülteleri* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2020), 183-190.

fakültelerinde öğrencilerin kariyer planlarına yönelik (öğretmenlik, din görevliliği, akademisyenlik vb meslekler ile ilgili) bilgilendirme toplantıları yapılması; aynı şekilde pedagojik formasyon derslerinin de bu bilgilendirmeler ışığında tamamen seçmeli hale gelmesi, bu süreçte öğrenci-akademisyen için motive edici bir unsur olacağı gibi pedagojik formasyon derslerinin niteliğine de olumlu etki edecek bir faktör olacaktır.

4. İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Eğitiminin Kimler Tarafından Verilmesi Gerektiği Meselesi

Bu başlık altında formasyon derslerine giren din eğitimi akademisyenlerinin, “İlahiyat fakültelerinde pedagojik formasyon eğitimi kimler tarafından verilmelidir?” sorusuna ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Yapılan görüşmede pedagojik formasyon eğitimi kimin vermesi gerektiğine dair ağırlıklı olarak iki görüşün ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Katılımcı akademisyenlerden (A3, A5, A8) ilahiyattaki bu eğitimin (alanındaki yetkinlik göz önünde bulundurularak) öncelikli olarak din eğitimi akademisyenleri tarafından verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun böyle olması gerektiği ise şu gerekçelere bağlamışlardır:

- Pedagojik formasyon literatürünün ilahiyat literatüründen çok farklı olması sebebiyle ortaya çıkabilecek kavram kargaşasını ve anlamlandırma zorluğunu, din eğitimi akademisyenlerinin daha iyi anlayarak ders işleyiş biçimlerini buna göre şekillendirmeleri.

- Din eğitimi akademisyenlerinin pedagojik formasyon ders içerikleri ile din eğitimi alanındaki örnekleri birleştirme konusunda daha başarılı ve etkili olmaları.

- Din eğitimi akademisyenlerinin fakülte içerisindeki öğretim üyeleri olması sebebiyle öğrenci ile önceden kurduğu bağın öğrencinin pedagojik formasyon derslerine karşı bakışını da olumlu yönde etkileyeceği düşüncesi.

İlahiyat fakültelerinde pedagojik formasyon derslerini verecek kişilerin gerek düşünce yapısıyla gerek alan bilgisi hakimiyetiyle din eğitimi akademisyenleri olması gerektiğini ifade eden (A8) bu konudaki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *"Bu derslerin öncelikli olarak ilahiyat misyonuna sahip, ilahiyatın ne olduğunu bilen ve buradan mezun ettiğimiz kişinin ne öğreteceğinin farkında olan öğretim elemanları tarafından verilmesinin öncelikli olduğunu düşünüyorum. Buradan yola çıkarak bu derslerin ilahiyatçı kimliği ön planda olan din eğitimcileri tarafından verilmesinin önemli olduğu kanaatindeyim."* (A8) bu görüşüne ilaveten formasyon derslerine eğitim fakültesinden öğretim üyelerinin girmesinin bazı dezavantajları olacağını da şu şekilde ifade etmiştir: *"Derslere tamamen ilahiyatçı hocaların dışında eğitim bilimi hocalarının girmesi mezun edeceğimiz öğrencilerin aldıkları Temel İslam Bilimleri ya da Felsefe ve Din Bilimleri dersleri ile eğitimi tam buluşturamama sorununa yol açabilir. Sadece "Özel Öğretim Yöntemleri"nde verilen bir dersin bunun için yeterli olmayacağını düşünüyorum. Özel öğretim dersinde hoca bir DKAB dersinde öğretim yöntemlerinin nasıl kullanılacağını anlatır ama sadece 2 saat yeterli değildir."*

(A5) bu konudaki görüşünü şu ifadelerle dile getirmiştir: *"Metafizik bir alandaki bilginin alımı doğrudan eğitim fakültesinden gelen bir hocanın yapabileceği bir iş değil. O yüzden ilahiyat fakültesinde bir din eğitimi hocasının formasyon dersini vermesi dinî bilginin bu metafizik dediğim kısmının nasıl verileceğine dair araya serpiştireceği bilgileri çok değerli hale getiriyor. İlahiyat, dini bilgiyi konu ediniyor, dini bilginin verilmesinin kendine göre bir çerçevesi var."* Öğretim Yöntem ve Teknikleri dersine giren (A5) dersi işlerken nasıl bir yöntem benimsediğini bir örnekle şu şekilde açıklamıştır: *"Öğretim ilke ve yöntemlerini anlatırken sadece ilke ve yöntemlerin bilimsel olarak tarifini yapmakla yetinmiyorum. Bu ilke ve yöntemler peygamber (a.s) tarafından nasıl uygulanmış? Kur'an-ı Kerim'de, diğer peygamberlerde veya bizim geleneğimizde örnekleri var mı? Günümüz derslerinde konular ele alınırken hangi yöntem ne şekilde kullanılabilir? Bunlara yer yer atıflar yapıyorum"* Din eğitimi soyut kavramların yoğunlukta olduğu bir alan olması hasebiyle, öğretmen adaylarının din eğitiminde kullanabilecekleri farklı yöntem ve teknikler öğrenmeleri etkili bir din

eğitim-öğretimi için olmazsa olmazdır. Bu yöntem ve tekniklerin din derslerinin konuları ile uyum içinde uygulanmasının ise hem ilahiyat alanını hem de ilgili yöntem ve teknikleri bilen kişiler tarafından mümkün olacağı ifade edilebilir.

Bununla beraber (A8) formasyon eğitimi konusunda din eğitimi akademisyenlerinin kendilerine güvenmeleri ve teknik bazı konularda kendilerini geliştirmeleri gerektiğini de şu sözlerle dile getirmiştir: *“Din eğitimi hocaları genelde kendilerini o dersin branş hocası olmadığını dile getirip biz bu işin uzmanı değiliz diyorlar. Evet, uzmanı değiliz ama kendimizi bu konuda geliştirebiliriz.”*

Görüşülen akademisyenlerden (A1, A2, A3, A6, A7) ilahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon derslerinin paylaşarak bazı derslerin din eğitimi akademisyenleri tarafından, bazı derslerin ise eğitim fakültesinde alanında uzman akademisyenler tarafından verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu görüşü destekleyen akademisyenler, pedagojik formasyon eğitiminde verilen öğretim yöntemlerinin ve tasarlanacak materyallerin din eğitimi alanına uyarlanabilmesi açısından “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı” ile “Özel Öğretim Yöntemleri” dersine din eğitimi akademisyenlerinin girmesinin daha doğru ve etkili olacağını savunmuştur. Aynı akademisyenler, “Ölçme ve Değerlendirme” gibi daha çok teknik meseleler barındıran ve alanında uzmanlık gerektiren derslerin ise eğitim fakültesinden alanında uzman öğretim üyeleri tarafından verilmesinin daha doğru olacağını vurgulamışlardır. Bu görüşü destekleyen (A7) ve (A2)’nin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Ben bu eğitimin, ilahiyattan din eğitimi hocaları ile eğitim fakültesi hocalarının birlikte yürütmesi gerektiği bir program olduğunu düşünüyorum. Ölçme değerlendirme teknik bir mesele olduğu için bu alanda uzman bir hocaların ya da çalışmaları olan bir hocaların vermesi daha doğru olur.” (A7)

“Hoca bulunması faktörüne de bağlı ama işin doğrusu öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı dersleriyle özel öğretim yöntemleri dersine din eğitimcileri girmeli diye düşünüyorum. Onun dışındaki dersler eğer mümkünse, eğitim fakültesindeki eğitim bilimcileri tarafından verilmesi gereken dersler. Ama imkanlar farklı şekilde geliştiği için burada din eğitimcileri olarak bu derslerin her birine yetismeye çalışıyoruz.” (A2)

Formasyon derslerinin iki fakültenin öğretim üyeleri arasında bölünerek verilmesi gerektiği görüşünü destekleyen (A2) ilahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitimi derslerinin sadece din eğitimi akademisyenlerine verilmesinin kendi branşlarına ek olarak ciddi bir ders yükü getirdiğini ifade etmiş ve bu sorumluluğun sadece din eğitimi akademisyenlerine bırakılmaması gerektiğini şu cümlelerle dile getirmiştir: *“Bahsettiğim derslerin din eğitimcileri tarafından geri kalan derslerin ise eğitim fakültesi hocaları tarafından verilmesi çok daha sağlıklı. Neden böyle? Çünkü bu ilahiyat fakültesindeki öğretim üyelerine aşırı bir ders yükü bindiriyor. Kendi alanıyla irtibatlandırarak bu dersleri verirse performansı daha fazla olacaktır. Ve tabiatıyla diğer derslerde eğitim fakültesinden destek alınması hem iş yükünün azalması hem de doğrudan özel alan derslerinin eğitim bilimcilerine verilmesi bu alanın hususiyetlerini göz önünde bulundurarak öğretim yapılmasına katkı sağlayacaktır.”*

Din eğitimi akademisyenleri bu derslere girerken uygulama biçimlerindeki eksiklikler, ders yükü, alan hakimiyeti, öğrencinin öğretim üyesine bakış açısı gibi çeşitli problemlerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Görüş bildiren akademisyenlerin tamamı pedagojik formasyon eğitiminin uzmanlık gerektirdiğini ifade ederek bu derslere din eğitimi öğretim üyeleri ile eğitim fakültesi öğretim üyeleri dışında diğer öğretim üyelerinin girmelerinin doğru olmadığını kesin bir dille beyan etmişlerdir. Bununla birlikte bazı din eğitimi akademisyenleri, fakültede pedagojik formasyon derslerini verecek alanında uzman yeterli sayıda öğretim üyesi bulunmaması durumunda din bilimleri alanı (Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi) öğretim üyelerinden de

destek alınabileceğini belirtmişlerdir. (A7)'nin bu konudaki görüşü şu şekildedir: *“Mesela yetkin ders verecek hiçbir hoca yok. Eğitim fakültesinden de hoca alma imkânı yok. O zaman öğretmenlik tecrübesi olan, din bilimlerinden başka bir hoca da olabilir. Yani öğretmenlik tecrübesi vardır, sonra akademisyen olmuştur. Bu hoca da daha verimli ders anlatabilir sahayı bildiği için.”*

Erdamar ve Tengilimoğlu'nun çalışması da bu görüşü desteklemekte, pedagojik formasyon eğitiminin uzman akademisyenler tarafından verilmesi gerektiğini ve derslere giren öğretim üyelerinin dersi vermede istekli olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.⁴⁵

İlahiyat fakültelerinde pedagojik formasyon eğitiminin kimler tarafından verilmesi gerektiği konusunda akademisyenler arasında farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Ana tartışma, bu derslerin tamamen din eğitimi akademisyenleri tarafından mı yoksa eğitim fakültesiyle iş birliği içinde mi verilmesi gerektiği üzerinedir.

Din eğitimi akademisyenlerinin bu dersleri vermesi gerektiğini savunanlar, din eğitiminin ilahiyat fakültesinin misyonu çerçevesinde şekillendiğini ve bu alandaki kavramların ancak ilahiyat kökenli akademisyenler tarafından doğru bir şekilde aktarılabilirliğini belirtmektedir. Ayrıca, öğrencilerle kurulan bağın, pedagojik formasyon derslerine karşı olumlu bir algı oluşturacağı ifade edilmektedir.

Eğitim fakültesinden uzmanların da bu sürece dahil edilmesini öneren diğer görüş ise, özellikle teknik bilgi gerektiren “Ölçme ve Değerlendirme, Rehberlik ve Özel Eğitim” gibi derslerin bu alanda uzman akademisyenlerce verilmesinin daha etkili olacağını savunmaktadır. Bu yaklaşım, din eğitimi akademisyenlerinin iş yükünü hafifletirken, her iki alanın uzmanlıklarından yararlanılarak daha kapsamlı bir eğitim verilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, her iki grup arasında bir iş birliği sağlanmasının öğretim yöntem ve materyallerin daha etkili bir şekilde tasarlanmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

5. İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Eğitiminin Niteliğini Artırmaya Yönelik Öneriler

Bu başlık altında pedagojik formasyon derslerine giren din eğitimi akademisyenlerinin, “İlahiyat fakültelerinde pedagojik formasyon eğitiminin niteliğini artırmaya yönelik önerileriniz nelerdir?” sorusuna yönelik görüş ve önerilerine yer verilmiştir. Konu çerçevesinde belirtilen görüş ve öneriler, “İlahiyatta Pedagojik Formasyona Bakış”, “Eğitimi Veren Öğretim Üyeleri”, “Öğrenme-Öğretme Süreci”, “Ders İçerikleri ve Sayısı”, “Öğretmenlik Uygulaması” şeklinde beş konu etrafında yoğunlaşmaktadır. Formasyon eğitiminin niteliği ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Erdamar ve Tengilimoğlu'nun, Köse'nin yaptığı alan çalışmasında elde edilen bulgularla bu çalışmada elde edilen bulguların benzerlik gösterdiği gözlemlenmiştir.⁴⁶

Görüşme yapılan din eğitimi akademisyenleri, ilahiyat fakültelerindeki formasyon derslerinin gerek fakültede derse girmeyen akademisyenler tarafından gerekse öğrenciler tarafından çok önemsenmediğini belirterek, derslerin tabiri caizse üvey evlat muamelesi gördüğünü ifade etmişlerdir. Fakülte ortamında bu derslerin öneminin akademi tarafından kabul görmesi ve bu önemin ilahiyat öğrencilerine tüm öğretim üyeleri tarafından topyekûn bir şekilde anlatılmasının büyük bir önem arz ettiği belirtilmiştir.

Din eğitimi akademisyenleri, pedagojik formasyon eğitiminin fakülte imkanları çerçevesinde çeşitli öğretim üyeleri tarafından verildiğini ve genel anlamda fakültelerde bu dersleri her eğitimci verebilir gibi yanlış bir algının da olduğuna dikkat çekmişlerdir. Pedagojik formasyon derslerinin, öğretmenliğe bakış açısını etkileyen önemli dersler olduğunu ifade etmişler ve bu dersleri alanında yetkin ve liyakatli hocaların

⁴⁵ Erdamar - Tengilimoğlu, “Pedagojik Formasyon Sertifika Programına Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 71.

⁴⁶ Erdamar - Tengilimoğlu, “Pedagojik Formasyon Sertifika Programına Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 68; Köse, “Pedagojik Formasyon Eğitiminde Görevli Akademisyenlere Göre Pedagojik Formasyon Uygulaması: Sorunlar, Çözüm Önerileri”, 715.

vermesinin bir gereklilik olduğunu önemle vurgulamışlardır. Yapılan bir alan araştırmasında üniversite öğrencisinin formasyon eğitimi veren bir öğretim üyesi için *“Merak ediyorum... Hocanın pedagojik formasyonu var mı?”*⁴⁷ yorumu dikkate alınması ve buna benzer birçok vakıyla karşılaşıldığı bilinmesi gereken bir hakikattir. Dersin içeriğini işleyen ve onu karşı tarafa aktaran öğretim üyesi alanında yetkin olmadığı takdirde verilen dersin bir hükmü kalmayacak, aksine bazen olumsuz sonuçlar dahi oluşacaktır.

Dersi veren öğretim üyeleri ile ilgili yapılan diğer bir öneri ise dersi veren eğitimcinin dersini sevmesi, dersinin önemli olduğunun bilincinde olması ve bunu öğrencilerine hissettirmesidir. (A8)’in bu konudaki görüşü şu şekildedir: *“Öncelikle bu dersi veren hocalarımızın bu dersi iyi ki ben veriyorum demesi lazım. Sonuçta biz muallim yetiştiriyoruz. Önce bizler gönle dokunan birer hoca olmalıyız. Bu sayede Nurettin Topçu, Mahir İz gibi hocalarımız yetişebilir.”* Kiraz ve Dursun’un konu ile ilgili araştırmasında da bazı öğretmen adaylarının formasyon derslerinin verimsizliğini direkt öğretmenlerle bağdaştırdıkları, formasyon derslerine giren akademisyenlerin dersleri kendilerinin işlemek yerine sürekli öğrencilere sunum yaptırdıklarını ifade edilmiştir.⁴⁸ Bu durum pedagojik formasyon derslerinin amacına ters düşen temel problemlerin de başında gelmektedir.

Görüş bildiren akademisyenlerden bazıları, pedagojik formasyon eğitiminin her öğrenciye verilerek öğretmenlik mesleğini bir alternatif olarak görenlere bu şekilde kolaylaştırılmasının bu mesleğe ve sahip olunması gereken yetkinliklere ciddi zararlar verdiğini ifade etmiştir. Pedagojik formasyon eğitiminin, iş alternatifini oluşturmak amacıyla alanlara değil, öğretmenlik mesleğini hedefleyen öğrencilere verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda (A6) şunları ifade etmiştir: *“Herkes verilmesi yerine gerçekten öğretmenliği düşünenlere verilmesine dönük bir sistem geliştirilebilir.”*

Uygulama aşamasında karşılaşılan diğer bir problem ise birbirinin önkoşulu olan derslerin arasına dönemsel olarak uzun zamanların girmesidir. Örnek olarak teorik anlatımı olan bir dersten sonra, o derste öğrenilen yöntem ve tekniklerin uygulama alanını içeren dersin hemen sonraki dönem değil de bir yıl sonra verilmesi gösterilebilir. Nihayetinde işleyişin bu şekilde olması öğrenilen bilgilerin pratik hayata yansımaları geciktirerek alınacak verimi düşürmektedir. Bu konuda (A5) görüşlerini şöyle ifade etmiştir: *“Öğrenci aldığı bilgiyi neredeyse unutacak hale geldiğinde ondan uygulama yapmasını istiyoruz. Yine “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı” dersi için de hemen hemen aynı şey geçerli. Teoriyi çok erken veriyoruz. Uygulamasıyla teorisi arasında çok büyük zaman farkı var. Bu da o derste öğrenilen şeylerin hemen pratiğe geçilmesini engelliyor.”* Bu derslerin uygulanış biçimine yönelik diğer bir öneri ise sınıflardaki mevcut öğrenci sayılarının etkinlik çalışmalarının daha etkili olabilmesi amacıyla azaltılarak formasyon eğitiminin daha küçük gruplarla yapılması şeklinde olmuştur.

Akademisyenlerden (A5), derslerin çok teorik olduğunu ve bu durumun hem öğrenciyi sıkıldığını hem de verimli olmadığını dile getirmiştir. Örneğin "Eğitime Giriş" dersinin içeriğinin gereğinden fazla teorik konular etrafında yoğunlaştığı ifade edilmiş ve içeriğinin öğrenciye faydası açısından biraz daha sadeleştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. (A5), dersin teorik bazı konularının faydasız bir yoğunlukta verildiğine değinerek, "Eğitime Giriş" dersinin bu yoğun içerikle öğrenciye verilme zamanının ilk yıl olmaması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir: *“Birinci sınıf öğrencisi için “Eğitime Giriş” dersinde gereksiz konuların olduğunu düşünüyorum. Hatta o dersin doğru sınıf seviyesinde verilmediğini düşünüyorum. Eğer Eğitim Bilimine Giriş dersi illa verilecekse formasyonda biraz daha sonraki dönemlere ve biraz daha içi sadeleştirilerek verilmesi kanaatindeyim.”* (A7), pedagojik formasyon eğitim paketi içerisinde verilen derslerin fazla ve yoğun olduğunu ifade ederek bu derslerden teorik bazı derslerin birleştirilebileceğini

⁴⁷ Mehmet Yapıcı - Şenay Yapıcı, “Öğretmen Adaylarının Pedagojik Formasyona İlişkin Metaforları”, *Turkish Studies* 8 (2013), 1426.

⁴⁸ Zafer Kiraz - Fevzi Dursun, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Aldıkları Eğitime İlişkin Algıları”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/3 (2015), 1025.

görüşünü şu şekilde ifade etmiştir. *"Birkaç ders bir ders altında verilebilir. Daha doğrusu konular birleştirilebilir. Pedagojik formasyon eğitimi içerisinde şu an 9 ders var. Bu dersler daha az olsa, mesela öğretmenlik uygulamasını hariç tutarak söylüyorum 8 ders değil de 5 ders olsa. Belki şu dersler birleştirilebilir: "Eğitime Giriş, Sınıf Yönetimi, Rehberlik ve Özel Eğitim dersi." Özel Eğitim dersi önemli bir ders ama bu derste öğrenciye verebileceğimiz, "Bu ders nedir, öğrenciye ne verebiliriz gibi temel bilgiler olabilir. Onun dışında ben tek dönemde görme engelli, down sendromlu bir çocuğa din eğitimi nasıl verilir konusuna giremem. Çünkü süre yetmez, bir sürü özel eğitim durumu var. Onu dışında verilen temel bilgiler 5,6 haftada bitiyor. Ben dört yıldır girdiğim için biliyorum. Mesela ben eğitimin devamında özel eğitimle ilgili filmler üzerinden sunumlar yaptırıyordum. Oradaki karakterlerden üzerinden analiz yapıp nasıl yönlendirme yapılabilir, nasıl bir desteğe ihtiyacı varı konuşuyoruz."* Yapılan çeşitli çalışmalarda akademisyenlerin teorik ders yoğunluğuna yönelik görüşlerini öğretmen adayları da dile getirmekte, bu durumdan rahatsızlıklarını ifade etmektedirler.⁴⁹

Akademisyenlerden (A4) ve (A6), öğretmenlik dışında farklı alanlarda görev almak isteyen ilahiyat öğrencilerine yönelik de formasyon eğitimi oluşturularak öğrencinin almak istediği sertifika türüne yönelik bir ders havuzu oluşturulabileceği ve öğrencinin branş öğretmenliği ya da Diyanet alanında sertifika alma imkânı sağlanabileceği düşüncesini paylaşmıştır. İlahiyat öğrencilerinin çeşitli alanlarda çalışma imkânları göz önüne alındığında formasyon eğitiminin sadece öğretmenlik üzerinden verilmesinin öğretmenlik dışında din eğitimi verecek kişilerin alanlarında yetkinleşmesini geciktirerek zorlaştırdığına dikkat çekilmiştir. Bu konuda (A4) kodlu öğretim üyesi görüşünü şu şekilde belirtmiştir: *"Formasyon deyince biz öğretmenlik formasyonu anlıyoruz. Bizim hedef kitlemizin yani ilahiyat mezunlarının görev yapacağı alanların çeşitliliği dikkate alındığında burada bunu artık seçmeli olarak mı olur bilmiyorum ama farklı formasyonlar da verilmeli öğrencilere. Mesela 4-6 yaş formasyonu da verilmeli. Çünkü bu alanda çalışacak öğrencilerimiz oluyor bizim."* Çeşitli kademelere ve alanlara eğitimci yetiştirmek için aynı formasyon eğitiminin verilmesini eleştiren (A6) şu ifadeleri kullanmıştır: *"İmam hatip lisesindeki meslek derslerini hatırlarsanız birçok meslek dersi var o meslek derslerinin hepsine öğretmen yetiştirmeye çalışıyoruz. Yine tek bir pedagojik formasyonla! Ondan sonra işte manevi danışmanlık dediğimiz saha var. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği, ilköğretim var, orta öğretim var ya bunların hepsini tek bir programla yetiştirmek açıkçası çok zor bir şey."*

Din eğitimi akademisyenleri, derslerin verimliliği açısından ders içerisinde uygulama yapılması gereken bazı derslerin ders saatleri bakımından yetersiz olduğunu belirterek uygulamalı ders saatlerinin artırılması gerektiğini de ifade etmiştir. Ayrıca bazı teorik derslerin (örneğin "Eğitime Giriş" dersi) uygulaması olmadığı halde uygulaması olan derslerle aynı ders saati imkânı verilmesinin mantıklı olmadığı söylenerek eleştirilmiştir. Dersin uygulamalı işlenmesinin öğrenciler tarafından olumlu karşılandığını ve öğrenciler için verimli olduğunu (A4) tarafından şu şekilde ifade etmiştir: *"Teknikleri size vereceğim ve her tekniği iki üç tane arkadaş derste bize tekniğin ne olduğunu anlatacak ama bir de uygulayacak. Yani uygulamasını da yapacak. Bu olduğunda öğrencinin zihninde öğrenme çok daha kalıcı hale geliyor ve ders daha keyifli bir ortama dönüşüyor. Bunu ben iki yıldır yapıyorum ve iki yıldır da anket alıyorum. Aldığım dönütler çok olumlu hocam. O uygulamalar çok faydalı oldu."* Yine (A4) uygulama derslerinin öğrenciler tarafından teorik derslere oranla daha çok talep edildiğini ve bu derslerin teorikte öğrendiklerine bir uygulama alanı verdiğini şu cümlelerle ifade etmiştir: *"Öğrenciden gelen talepler şunlar oluyor, "Hocam daha çok pratik örnekler üzerinden gidelim teorik olmaktan çıkartalım dersi, teorik olduğunda biz bunun ne olduğunu ne işe yaradığını tam olarak anlamıyoruz" oluyor. Ben derslerin içeriğinin biraz böyle uygulamaya dönük hale getirilmesi gerektiğini düşünüyorum."*

⁴⁹ Hasan Demirtaş - Metin Kırbaç, "Pedagojik Formasyon Sertifika Programı Öğrencilerinin Pedagojik Formasyon Eğitimine İlişkin Görüşleri", *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/2 (2016), 149.

Bazı uygulamalı derslerin ders saatinin düşürülmesi üzerine (A4) görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *"Uygulama derslerimiz var bizim Özel Öğretim Yöntemleri dersimiz var mesela. Bu daha öncesinde 2+2 şeklinde 4 saatlik bir dersti. 2 teorik, 2 uygulamaydı. Biz 4 saatlik bir ders işliyorduk haftada ve uygulamaya daha çok imkân kalıyordu. Şimdi bu 3 saate inmiş oldu. Üç saate inince bizim uygulama imkânımız kısılmış oldu. Yani ders saatlerinde bir düzenleme yapılabileceğini düşünüyorum."*

(A3) öğrencilere verilen pedagojik formasyon ders içeriklerinin güncel eğitim meseleleriyle olan bağının güçlü olması gerektiğini dile getirerek bu derslerin güncelliğinin daima koruması gerektiğine dikkat çekmiş ve bu konudaki görüşünün şu şekilde ifade etmiştir: *"Pedagojik formasyonda güncelle bağını kurarak öğrenciye konuyu aktarmak çok gerekli diye düşünüyorum. Öğrenci bunun farkında olsun veya olmasın fark etmez, kulak dolgunluğu vermek bile yeter. Çünkü eninde sonunda karşılaşılıyor bu problemlerle. Hiçbir şey olmasa o ders esnasında anlamasa da sonra "hocayla bunu konuşmuştuk", böyle bir şeyi deme imkânı olur. Dolayısıyla, konuların günceli takip ederek de verilmesini önemli görüyorum."* Bilginin sıkça güncellendiği, etkili bir eğitim için öğretim yöntem tekniklerinin sürekli geliştirilmeye çalışıldığı teknoloji çağında verileri güncel eğitim meseleleri ile ilişkilendirmek öğretmen adayları için elzem bir konudur. Dijital çağın eğitime nasıl etki ettiğini, öğrencileri nasıl problemler beklediğini, öğretmenlerin özellikle hangi yetkinliklere sahip olması gerektiğini bilmeyen öğretmen adaylarının ileride ciddi zorluklar yaşaması kaçınılmaz olacaktır. Pedagojik formasyon dersleri ile ilgili öğretmen adayları üzerinde yapılan bir araştırmada adayın şu sözleri bu düşünceyi destekler mahiyettedir: *"Bir öğretmenden çok yol gösterici olmamalıdır. Tartışmalara daha çok yer vermeliler. Öğretim üyesinin ders (alan) bilgisinden çok deneyiminin yüksek olması ve bizlerle onları paylaşarak eğitim vermeli diye düşünüyorum."*⁵⁰

Öğretmenlik uygulaması süresinin öğretmen adayı için yetersiz olduğu tüm öğretim üyeleri tarafından ifade edilmiş, en az iki dönem olacak şekilde uygulanmasının daha verimli olacağı belirtilmiştir. Bu konuda (A4) görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *"Öğretmenlik uygulaması iki dönemdi tek döneme düşürüldü. Bir ara bu yapıldı, sonra terk edildi. Öğrenci okulda iki dönem bulunmalı. Bu uygulama birinci dönemde ders saati itibarıyla daha az ve daha çok gözleme dayalı bir içerikle yürütülebilir. İkinci dönem ise yine normal uygulama şeklinde devam edebilir."*

Pedagojik formasyon eğitimine dair yapılan diğer alan çalışmaları da öğretmenlik uygulaması süresinin öğrenciler tarafından yetersiz bulunduğunu ortaya koymuştur. Öğretmen adayları, öğretmenlik uygulamasında öğrenci ile iletişime geçme, sınıf yönetimi, öğretmenlik deneyimi kazanma, ders anlatma, öğretim yöntem teknikleri kullanma ve geliştirme gibi olumlu deneyimler kazandıklarını ifade etmişler ancak uygulama süresinin kısıllığı sebebiyle bunun yeterli olmadığını ifade etmişlerdir.⁵¹

Ecer, ilahiyat fakültesinde gerçekleştirilen öğretmenlik uygulaması dersine yönelik öğrenciler üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada bu tespiti doğrulamaktadır. Yapılan araştırmada 2022-2023 eğitim öğretim yılında iki dönem şeklinde uygulanan öğretmenlik uygulaması öğrenciler tarafından daha işlevsel bulunmakla birlikte bu uygulamanın daha faydalı olması açısından iki dönemde farklı okul türlerinde uygulama yaptırılması önerisinde bulunulmuştur. İlgili çalışmada öğretmen adayının uygulamaya yönelik görüşü şu şekildedir: *"Bence uygulamanın iki dönem olması güzel. Ama her dönem farklı türlerden okullarda olmalı. Örneğin birimiz bir dönem ortaokul, başka bir dönem lise türünden okullarda uygulama yaparsak daha iyi olur. Farklı yaş, öğrenim düzeyi, algı yapısındaki öğrencileri görmüş oluruz. Kısacası farklılıkları tecrübe ederiz. Ama iki dönem de aynı okulda veya aynı türden okullarda uygulama yaparsak sadece stajı*

⁵⁰ Pervin Oya Taneri, "Öğretmen Adaylarının Pedagojik Formasyon Sertifika Programının Niteliği Hakkındaki Görüşleri (Çankırı İli Örneği)", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24/3 (2016), 1005.

⁵¹ Meltem Sünkür Çakmak, "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması Derslerine İlişkin Görüşleri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (2019), 223.

*biraz daha uzun tutmuş oluruz. Başka bir katkısı olacağını düşünmüyorum.”*⁵² Uygulama süresi arttıkça ve öğretmen adayları staj deneyimini farklı okul türü ve öğretim kademelerinde gerçekleştirme imkânı buldukça hangi okul türü ve kademelerinde daha etkin ve faydalı olacaklarını da daha iyi gözlemleme imkanları bulacaklardır.

Formasyon eğitiminin niteliğine dair yapılan önceki çalışmalar incelendiğinde, yıllar içerisinde sistemsel bazı değişimler olmakla birlikte eğitimcilerin formasyon eğitiminde tespit ettikleri ve iyileştirilmesini istedikleri noktaların geçmişle hâlâ benzerlik gösterdiği ve çözüm noktasında da benzer tespitler yaptıkları görülmüştür.

Sonuç

Bu çalışmada ilahiyat fakültelerindeki pedagojik formasyon eğitiminin bizzat bu dersi veren din eğitimi akademisyenleri tarafından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. İlahiyat fakültelerindeki pedagojik formasyon eğitiminin çeşitli boyutlarını tartışmak üzere kurgulanmış altı soru üzerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen bulgular beş tema şeklinde sunulmuştur.

Araştırma sonucunda din eğitimi akademisyenlerine göre, pedagojik formasyon eğitiminin öğretmen adaylarına kazandırdığı becerilerin son derece hayata dönük ve işlevsel oldukları tespit edilmiştir. Öyle ki onlara göre bu becerilerin bir kısmı yalnızca mesleki bir yetkinlik olmayıp hayatlarının tüm alanlarında kullanabilecekleri birer kazanımdır. Örgün ya da yaygın fark etmeksizin hayatın içinde eğitimci rolünü üstlenecek olan bu öğrencilere pedagojik formasyon eğitiminin kazandırdığı becerilerin en başında iletişim ve insanı tanıma becerisi gelmektedir. Bunun yanında daha profesyonel olmalarını sağlayacak ve mesleki sayılabilecek beceriler olarak; yöntem ve teknik becerisi, eğitimi sistemini tanıma, teknolojiyi kullanma ve öğretmenlik uygulaması imkânı sıralanabilir.

Pedagojik formasyon eğitiminin öğrencileri, öğretmenlik mesleğine motive etmede başarılı bulup bulmadıkları ve bu eğitimi alan öğrencilerin derslere karşı motivasyonlarını nasıl buldukları sorulmuştur. Yapılan araştırmalar, pedagojik formasyon eğitiminin öğrencilerin bu dersleri aldıkça öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ve bu eğitimin öğretmenlik mesleğine yönelik motivasyonlarını artırdığını göstermektedir.

Akademisyenler; başlangıçta öğrencilerin pedagojik formasyon derslerine karşı ilgisinin düşük olduğunu gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Ancak onlara göre bu durumun asıl sebebi öğrencilerin yoğun ders programı arasında bu dersleri yalnızca not ve sınav odaklı görmelerinden kaynaklanmaktadır. Araştırmaya katkı sağlayan akademisyenlerin çoğunluğu ilerleyen süreçlerde öğrencilerin pratik deneyimlerini arttırmaya yönelik olan derslerle karşılaştıklarında, motivasyonlarında belirgin bir artış olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle “Öğretmenlik Uygulaması” gibi pratiğe yönelik dersler bir yönüyle öğrencilerin, mesleki kimliklerini güçlendirirken diğer bir yönüyle de öğretmenlik mesleğine olan ilgilerini ve motive olma düzeylerini arttırmaktadır. Bununla beraber çalışmada edilen sonuçlardan birisinin de formasyon derslerinin hem öğrenciler hem de genel olarak fakülte içinde yeterince önemsenmediğidir. Zaman geçtikçe öğrencilerin bu derslere karşı motivasyonları olumlu yönde değişse de söz konusu olumsuz algının ilahiyat fakültelerinin öğretmen yetiştiren kurum oldukları göz önüne alınarak fakülte içinde de olumlu yönde düzeltilmesinin elzem olduğu unutulmamalıdır.

Aynı şekilde öğrencilerin motivasyonunu arttırmada, dersin içeriği ve öğretim üyesinin tutumu gibi faktörler de önem arz etmektedir. Bu dersleri alan öğrencilerin pedagojik formasyon eğitime yönelik motivasyonunu arttırmak için ders içeriğinin ve öğretim yöntemlerinin gözden geçirilmesi ve öğrencilerin pratik deneyimlerle daha fazla buluşturulması gerekmektedir. Bununla birlikte, öğretim elemanlarının

⁵² Münir Ecer, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine İlişkin Beklentileri”, *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 35 (2024), 166-167.

derslere olan yaklaşımı ve öğretmenlik deneyimleri de öğrencilerin motivasyonunu etkileyen önemli faktörler arasındadır. Bu bağlamda, pedagojik formasyon eğitiminde yer alan öğretim elemanlarının yetkinliğinin ve tutumunun, öğrencilerin mesleki motivasyonlarını şekillendirmede önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür.

İlahiyat fakültelerindeki öğrencilerin tümünün pedagojik formasyon eğitimi almaları konusunda ise görüşme yapılan din eğitimi akademisyenlerinin büyük çoğunluğu tüm öğrencilerin alması gerektiğini belirtse de aksi yönde görüş bildiren ve önerilerini sunan akademisyenler de bulunmaktadır. Olumlu beyanda bulunan akademisyenler genel olarak ilahiyat fakültesi mezunlarının meslek olarak öğretmenlik yapsın yapmasın aldıkları eğitimin tabiatı gereği toplumda eğitimci rolü üstlendiklerini ve dolayısıyla bu formasyonun onlara faydalı olacağını dile getirmişlerdir. Olumsuz görüş beyan eden akademisyenler ise herkesin bu eğitimi almasının nicelik artışından kaynaklı nitelik kaybına sebep olduğu ve dolayısıyla verimi düşürdüğü için yalnızca isteyenlerin bu dersleri almaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

İlahiyat fakültesinde pedagojik formasyon eğitiminin kimler tarafından verilmesi gerektiği meselesinde 8 akademisyenden 5 tanesi bu derslerin paylaştırılarak teknik bilgiler gerektiren derslerin eğitim fakültesi akademisyenleri tarafından, diğer derslerin ise alanla bağlantısının daha iyi kurulması amacıyla din eğitimi akademisyenleri tarafından verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Diğer 3 akademisyen ise öncelikli olarak bu eğitimi din eğitimi akademisyenleri tarafından verilmesinin daha doğru ve faydalı olacağını belirtmişlerdir. Bu görüşü ifade eden akademisyenler özellikle ilahiyat alanının kendine has bir literatürü olduğunu dile getirerek bu alanı anlatacak kişilerin ilahiyat kültürüne ve inancına vakıf eğitimciler olması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Derslerin anlatımı esnasında alandan örnekler verilmediği takdirde öğrencinin kafasından derslerin oturmadığı tüm akademisyenler tarafından dile getirilmiştir.

Çoğu akademisyen, öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi almaları hususunda mağduriyet yaşamamaları için bu derse girdiklerini ifade etmişlerdir. Bu konudaki sorumluluğun yalnızca din eğitimcisi olarak kendilerine bırakılmasının doğru bir bakış açısı olmadığını dile getirmişlerdir. Eğitim esnasında gerek fakültenin gerekse öğrencilerin derslere bakış açısının genel anlamda pek olumlu olmadığını belirtmişler ve bu konunun çalışma performanslarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Bu çalışma şartları göz önünde bulundurulduğunda bu dersleri iyi bir şekilde vermeye çabalayan fedakâr akademisyenlerin de sistemsel olarak bazı mağduriyetler yaşadığı ifade edilmiştir.

İlahiyat fakültelerinde pedagojik formasyon eğitiminin niteliğini artırmaya yönelik önerilerde din eğitim akademisyenleri genel olarak şu beş noktaya dikkat çekmişlerdir: "İlahiyatta Pedagojik Formasyona Bakış", "Eğitimi Veren Öğretim Üyeleri", "Öğrenme-Öğretme Süreci", "Ders İçerikleri ve Sayısı", "Öğretmenlik Uygulaması". Öğretim üyeleri, pedagojik formasyon eğitiminin öneminin çoğu ilahiyatçı akademisyen ve öğrenci tarafından hâlâ fark edilmediğini ifade etmiş ve bu bakış açısının ilahiyat misyonuna ciddi zararlar verdiğine dikkat çekmişlerdir. Diğer önemli bir husus, bu dersleri verecek öğretim üyelerinin alanında yetkin ve dersi vermeye istekli öğretim üyeleri olması gerektiğidir. Her öneri ayrı bir önem arz etmekle birlikte bu öneri çok önemli bir noktaya parmak basmaktadır. Mesleğini seven ve kaliteli ders işleyen bir öğretim üyesinin girmiş olduğu pedagojik formasyon dersinin, öğrencide öğretmenlik mesleği ile ilgili olumlu izlenimler uyandırması muhtemeldir. Yapılan bir öneri de pedagojik formasyon eğitiminin öğretmenlik mesleğini hedefleyen ve hedeflemeyen her öğrenciye verilmemesi gerektiği yönünde olmuştur. Her öğrenciye verilmesinin öğretmenlik mesleğinin bir alternatif olarak görülmesine sebebiyet verdiği ifade edilmiştir. Bu durum aynı zamanda istekli öğrencilerin motivasyonunu düşürmekte, hatta dersi veren öğretim elemanının da dersi hevesle işlemesine engel olmaktadır. Zorunlu derslerle seçmeli derslerin işleyiş şeklinin ne kadar farklı olduğunu neredeyse tüm eğitimci ve öğrenciler tarafından bilinmektedir. Öğrenme ve öğretme sürecine dair başka bir öneri de birbirinin önkoşulu olan derslerin arasına uzun zaman girmesi, bazı derslerin muhtevasının ihtiyaçtan fazla yoğun olması ve bazı derslerin fazla teorik konu barındırması

problemlerine dair olmuştur. Bu konuda bazı akademisyenler bazı ders içeriklerinin sadeleştirilmesi ve uygulamaya dönük hale getirilmesi gerektiği yönünde fikir öne sürmüştür.

İlahiyat fakültelerinden mezun olan öğrencilerin öğretmenlik dışında farklı alanlarda da çalıştıklarını ifade eden bazı akademisyenler, bu alanlara özel fakültede sertifika eğitimi açılmasının ve seçmeli olmasının öğrenciler için önemli bir adım olacağını ifade etmiştir. Böyle bir sertifika programının olması öğretmenlik mesleğini düşünmeyen öğrenciler için güzel bir alternatif seçeneği oluşturarak pedagojik formasyon eğitimine zorunlu yönelimin de önüne geçeceği düşünülmektedir. En çok üzerinde durulan konulardan birisi de uygulamalı ders saatlerinin yetersiz olduğu görüşüdür. İlahiyat derslerinin büyük çoğunluğunun teorik olduğu bilinen bir gerçektir. Formasyon derslerinden birkaç derste uygulama imkânı bulacak öğrencilerin zaman yetersizliği yüzünden yeterince uygulama imkanının olmaması öğrenciler için olumsuz bir durumdur. Öğretmenlik uygulaması, istisnasız tüm akademisyenlerin üzerinde durduğu ve süresinin artırılması gerektiğini ifade ettiği bir konu olmuştur. Öğrencilerin sürece dahil olduğu ve okullarda öğretmenliği deneyimleme imkânı bulduğu bu uygulamanın iki dönem olması gerektiğini ısrarla ifade etmişlerdir.

İlahiyat alanının muhteva derinliği, soyut kavramlarının fazlalığı, muhatap kitlenin ve kültürel farklılıkların çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, bu alanda eğitimci olacak kişilerin pedagojik formasyon bilgi ve becerisine sahip olmasının ne kadar elzem olduğu günümüzde yadsınamaz bir gerçektir. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar ışığında şu öneriler geliştirilmiştir:

- Her ders dönemi başında fakülte yönetimi ve pedagojik formasyon eğitimi veren din eğitimi akademisyenleri tarafından öğrencilere bu eğitimin önemi, işlevi ve hayatlarına katkıları hakkında bilgilendirici bir konferans yapılması yahut giriş derslerinin bu yönde planlanması öğrencilerin alacakları eğitim konusunda bilinçlenmesi ve derslere yaklaşımlarının iyileştirilmesi yönünde etkili olabilir ve gerekli motivasyonu sağlamalarına katkı sunabilir.
- Hem ilahiyat fakültelerinde hem de eğitim fakültelerinde ders vermiş/veren eğitim bilimi uzmanları ile görüşme yapılarak ilahiyat fakülteleri ile eğitim fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitiminin karşılaştırılması şeklinde bir çalışmalar yapılabilir.
- İlahiyat fakültelerinde verilen pedagojik formasyon eğitiminin niteliğini artırmak için öncelikle bu eğitime bakış açısının değiştirilmesi gerekmektedir. "Bilen öğretir" anlayıştan ziyade, bilginin muhatap kitleye nasıl aktarılacağına yani öğretmenin öğretilmesi üzerinde durulması gerekmektedir. Bu doğrultuda ilahiyat fakültelerindeki pedagojik formasyon eğitiminin niteliğinin artırılması ve öneminin fark ettirilmesine yönelik çalıştay ya da seminerler düzenlenebilir.
- Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencileri için belli okullar belirlenerek 3. sınıftan itibaren gözleme dayalı ödevler verilmeli ve öğrencilerin öğretmenlik mesleği ile tanışıklığı daha erken bir döneme çekilmelidir.
- Sınıf yönetimi gibi alanda tecrübe gerektiren dersler için sahada görev yapan öğretmenler derslere davet edilerek bu derslerin verimliliği artırılabilir. Bu sayede öğrenciler sınıf ortamına dair daha gerçekçi tespitler öğrenerek derse karşı ilgilerini daha canlı tutabilirler.
- Bu çalışmadan hareketle, ilahiyat fakültesi öğrencilerine, "Pedagojik formasyon derslerinde din eğitimi akademisyenlerinin mi yoksa eğitim fakültesi akademisyenlerinin mi derslerini daha faydalı buluyorsunuz?" sorusu yöneltilerek bu konuda bir alan çalışması yapılabilir.

Kaynakça

- Altaş, Nurullah. *Din Eğitimi*. Ankara: Nobel, 2. Baskı., 2022.
- Altun, Taner. *Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlik İnançları, Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. Ensar Neşriyat, 3. Basım, 2016.

- Aydın, Muhammet Şevki. "Öğretmen Yetiştiren Kurumlar Olarak İlahiyat Fakülteleri". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (1995).
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Basım, 2014.
- Can, Rıdvan vd. "Öğretmenlerin Eğitimde Teknoloji Kullanımına Yönelik Görüşleri". *Cihanşümül Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 (2022), 1-12.
- Çakmak, Meltem Sünkür. "Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması Derslerine İlişkin Görüşleri". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13 (2019), 207-226.
- Dalgıç, Gülay vd. "Ücretli Öğretmenlerin Katıldıkları Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Deneyimleri". *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 11 (2012), 39-54.
- Demirtaş, Hasan - Kırbaç, Metin. "Pedagojik Formasyon Sertifika Programı Öğrencilerinin Pedagojik Formasyon Eğitimine İlişkin Görüşleri". *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/2 (2016), 138-152.
- Duman, Tayyip. *Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Problemi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.
- Ecer, Münir. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine İlişkin Beklentileri". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 35 (2024), 160-177. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1387964>
- Erdamar, Gürcü - Tengilimoğlu, Özlem. "Pedagojik Formasyon Sertifika Programına Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Öğretim Elemanlarının Bakış Açısı". *Asya Öğretim Dergisi* 9/1 (2021), 58-79. <https://doi.org/10.47215/aji.834650>
- Görgeç, İzzet vd. "Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Öğretmen Adayları, Uygulama Öğretmenleri ve Uygulama Öğretim Üyeleri Açısından İşlevselliği". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 28 (2012), 56-72.
- Hasan Şimşek, Ali Yıldırım. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.
- Kaptanbaş, Esin Gürbüz. *Pedagojik Formasyon Programı Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik ve Özyeterlik Düzeyleri*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2017.
- Karakoç, Berna. "Olgubilim (Fenomenoloji) Araştırması". *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. ed. Sedat Şen - İbrahim Yıldırım. 263-282. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022.
- Kaya, Mevlüt - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültelerinde Pedagojik Formasyon Derslerinin Tarihi Gelişimi’ Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi, Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları(Çalıştay)".
- Kaya, Umur. *Öğrenci Görüşlerine Göre İlahiyat Fakülteleri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2020.
- Kiraz, Zafer - Dursun, Fevzi. "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Aldıkları Eğitime İlişkin Algıları". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/3 (2015), 1008-1028. <https://doi.org/10.17860/efd.37544>
- Koç, Ahmet - Kaya, Umur. "İmam Hatip Okullarına Öğretmen Yetiştiren ‘Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programı’ Üzerine Bir Araştırma". ed. İlhan Erdem vd. 209-235. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2017.
- Koştas, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (1989), 1-128.
- Köse, Akif. "Pedagojik Formasyon Eğitiminde Görevli Akademisyenlere Göre Pedagojik Formasyon Uygulaması: Sorunlar, Çözüm Önerileri". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/2 (2017), 709-732.
- Kurt, Sevilay Cırak. "Nitel Veri Analizi". *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. ed. Sedat Şen - İbrahim Yıldırım. 461-485. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022.
- Oktay, Ayla. "Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmenin Nitelikleri". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 3/3 (2013), 187-193.
- Şengül Bircan, Tuba. "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Tarih Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 27/2 (2019), 590-598.
- Taneri, Pervin Oya. "Öğretmen Adaylarının Pedagojik Formasyon Sertifika Programının Niteliği Hakkındaki Görüşleri (Çankırı İli Örneği)". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24/3 (2016), 997-1014.
- T.C Millî Eğitim Bakanlığı. *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri*. MEB, 2017.
- Yapıcı, Mehmet - Yapıcı, Şenay. "Öğretmen Adaylarının Pedagojik Formasyona İlişkin Metaforları". *Turkish Studies* 8 (2013), 1421-1429.
- Yıldırım, İbrahim - Vural, Ömer Faruk. "Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Pedagojik Formasyon Sorunu". *Journal of Teacher Education and Educators* 3/1 (2014), 73-90.
- Yıldırım, Mesut. "Örneklem ve Örneklem Türleri". *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. ed. Sedat Şen - İbrahim Yıldırım. 61-93. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022.
- Zengin, Mahmut. "Türkiye’de Din Eğitimi Alanına Öğretmen Yetiştirme: Prof. Dr. M. Şevki Aydın’ın Görüşleri Üzerine Bir İnceleme". *Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın ve Din Eğitimi Bilimine Katkıları*. ed. Süleyman Akyürek. 494-536. Kimlik Yayınları, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi., 2022.
- "İlahiyat Formasyon Programları", ts.
- "Pedagojik Formasyon Eğitimi Dersleri". Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 21 Mart 2023.
- "Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programına İlişkin Usul ve Esaslar". Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2014.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Kanun No. 637). 430 (03 Mart 1340).